

**Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
Σχολή Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων**

**Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Διακυβέρνηση και Δημόσιες Πολιτικές»**

**Οι ιδεολογικές Μετατοπίσεις του Βρετανικού Εργατικού
Κόμματος (1900-2001)**

Επιβλέπων Καθηγητής: Σωτήρης Βανδώρος

**Χατζοπούλου Αγγελίνα
3033201801040**

* Παιχνίδι διελκυστίνδας, ανάμεσα σε μέλη του Εργατικού Κόμματος με τον Ramsay MacDonald επικεφαλής. History Today. The History of the Labour Party. Διαθέσιμο: <https://www.historytoday.com/archive/history-labour-party>.

**University of the Peloponnese
Faculty of Social and Political Sciences
Department of Political Studies and International Relations**

**Master Program in
« Governance and Public Policies »**

**The ideological changes of the British Labour Party
(1900-2001)**

Supervisor: Sotiris Vandoros

**Chatzopoulou Aggelina
3033201801040**

* **Tug-of-War: Ramsay MacDonald is the first man on the rope at a Labour Party rally, 1923.** History Today. The History of the Labour Party. Διαθέσιμο: <https://www.historytoday.com/archive/history-labour-party>.

Corinth, September 2019

Για τη στήριξη τους στην ολοκλήρωση αυτής της εργασίας θα ήθελα να ευχαριστήσω από καρδιάς τον σ. Νεκτάριο, τον Αντρέα. μ. Β και τη φίλη μου Φ.Κ.

«Οι ιδεολογικές Μετατοπίσεις του Βρετανικού Εργατικού Κόμματος (1900-2001)»

Σημαντικοί Όροι: Εργατικό Κόμμα, Εργατική Τάξη, Μεγάλη Βρετανία, Προεκλογικά Προγράμματα, Σοσιαλισμός, Τρίτος Δρόμος, Καπιταλισμός, 1900, Αλλαγές, Μπλερ

Περίληψη

Το Βρετανικό Εργατικό Κόμμα μετράει πάνω από έναν αιώνα Ιστορία. Μέσα σε αυτά τα χρόνια έχει αναδειχθεί σε ισχυρό πόλο του Βρετανικού πολιτικού συστήματος, έχοντας αναλάβει πολλές κυβερνητικές θητείες. Ποιες ήταν όμως οι αρχικές αξίες του Κόμματος; Η πάροδος των χρόνων έχει επηρεάσει το ιδεολογικοπολιτικό του προφίλ; Πώς οι όποιες μετατοπίσεις στην γραμμή του αποτυπώνονται στα προεκλογικά του προγράμματα και τι αλλαγές μπορεί κανείς να παρατηρήσει; Σε μια χώρα, κατά παράδοση καπιταλιστική, όπως η Μεγάλη Βρετανία, το Κόμμα της Εργατικής Τάξης και των συνδικάτων βρέθηκε μπροστά σε μεγάλα διλήμματα, τα οποία επηρέασαν όχι μόνο τον ίδιο τον πυρήνα του, αλλά και την ιστορία του Σοσιαλισμού και της Σοσιαλδημοκρατίας στην Αγγλία. Η υπό εξέταση περίοδος της εργασίας (1900-2001) μας δίνει την δυνατότητα να δούμε από κοντά τις διαφοροποιήσεις στην ιδεολογία του Εργατικού Κόμματος της Αγγλίας, σε όλη, σχεδόν, την μακρά πορεία του και να καταλήξουμε σε συμπεράσματα για τη δυναμική των αλλαγών που συντελέστηκαν, λαμβάνοντας υπόψη τις, κάθε φορά, διαφορετικές κοινωνικοοικονομικές συνθήκες που η χώρα βίωνε.

«The ideological changes of the British Labour Party (1900-2001)»

Keywords: Great Britain, Labour Party, labour class, Socialism, Capitalism, Social Democracy, Manifestos, Changes, Third Way, Blair

Abstract

The British Labour Party has more than a century of history. During these years it has emerged as a strong pillar of the British political system, having held many government tenures. But what were the original values of the Party? Has the passage of time influenced its ideological and political profile? How are, any shifts in its line, reflected in his Manifestos and what changes can one notice? In a traditionally capitalist country such as Great Britain, the Party of the labour class and the trade unions was faced with major dilemmas that affected not only its core but also the history of Socialism and Social Democracy in England. The period under consideration (1900-2001) enables us to examine closely the variations in the ideology of the English Labour Party, throughout its long course and to draw conclusions about the dynamics of the changes that have been taken place, taking into account the different socio-economic conditions that the country was experiencing each time.

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Με την παρούσα δήλωση:

1. Δηλώνω ρητά και ανεπιφύλακτα ότι η διπλωματική εργασία που σας καταθέτω αποτελεί προϊόν δικής μου πνευματικής προσπάθειας, δεν παραβιάζει τα δικαιώματα τρίτων μερών και ακολουθεί τα διεθνώς αναγνωρισμένα πρότυπα επιστημονικής συγγραφής, τηρώντας πιστά την ακαδημαϊκή δεοντολογία.
2. Οι απόψεις που εκφράζονται αποτελούν αποκλειστικά ευθύνη του/ης συγγραφέα/ως και ο/η επιβλέπων/ουσα, οι εξεταστές, το Τμήμα και το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου δεν υιοθετούν κατ' ανάγκη τις εκφραζόμενες απόψεις ούτε φέρουν οποιαδήποτε ευθύνη για τυχόν λάθη και παραλείψεις.

Ο/Η δηλών/ούσα

.....

(Υπογραφή)

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	v
Abstract.....	vi
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Το Κόμμα και η Εργατική Τάξη	6
1.1 Η επέλαση της Εργατικής Τάξης.....	6
1.2 Η Εργατική Τάξη και το Εργατικό Κίνημα	7
1.3 Η κριτική	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: «Παλεύουμε για μια καλύτερη και δικαιότερη Βρετανία για πάνω από 100 χρόνια».....	10
2.1 Το «παλιό» Εργατικό Κόμμα	10
2.1.1 Οι αρχικές αξίες.....	10
2.1.2 Τα χρόνια του Μεσοπολέμου 1922- 1931: Η πρώτη διακυβέρνηση.....	11
2.1.3 Clement Attlee 1945: Μια Κυβέρνηση που έμεινε στην Ιστορία.....	13
2.1.4 Η Δεκαετία του 60: Τα χρόνια του Wilson.....	15
2.2 Στρώνοντας τον Δρόμο για τον Τρίτο Δρόμο.....	16
2.2.1 Η ηγεσία του Kinnock: Το «Νέο» Εργατικό Κόμμα προ των πυλών	17
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: «Νέο Εργατικό Κόμμα- Νέα Βρετανία».....	19
3.1 Τα εκλογικά Προγράμματα του Blair.....	20
3.1.1 Είναι μόλις 1997.....	20
3.1.2 2001: Έτοιμοι για τη νέα χιλιετηρίδα.....	22
3.2 Αξιολογώντας τον Blair και το Νέο Εργατικό Κόμμα	23
ΕΠΙΛΟΓΟΣ- ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	27
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	31

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

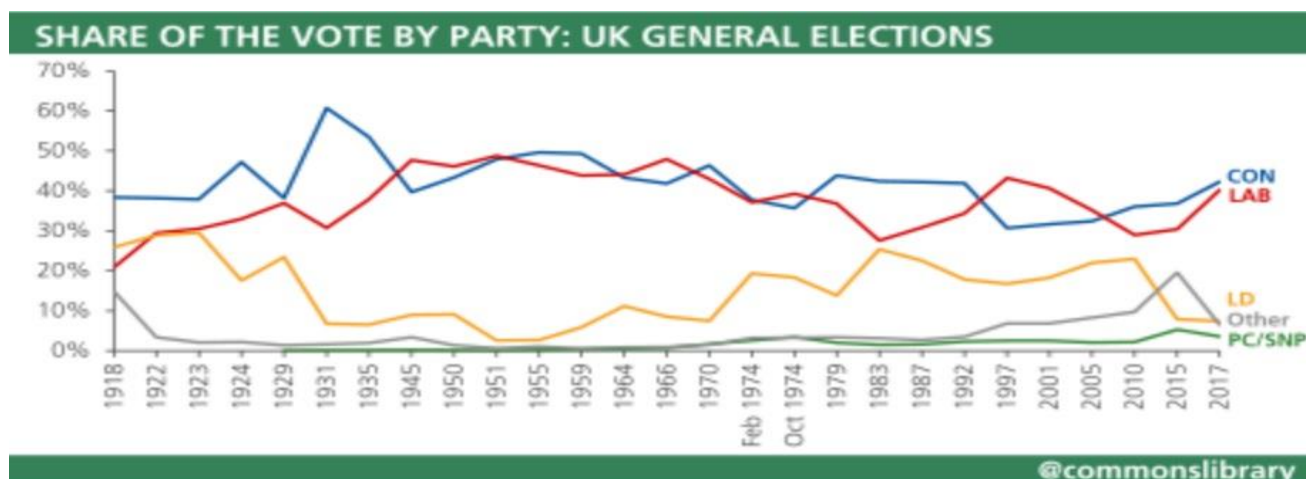
Η Μεγάλη Βρετανία (ΜΒ) έχει μεγάλη και μακρά πολιτική ιστορία, με εδραιωμένους θεσμούς και μια Δημοκρατία που εξελίχθηκε αργά και σταθερά μέσα στα χρόνια, χωρίς να υποστεί η χώρα εμπειρίες μεγάλων επαναστάσεων και ανατροπών, όπως οι περισσότερες Ευρωπαϊκές (*Γαλλία, Ισπανία, Ιταλία, Γερμανία, Ελλάδα κτλ*). Στη χώρα αυτή, κανένα κίνημα ουσιαστικά δεν αμφισβήτησε το θεσμό της Μοναρχίας και η διελκυστίδα, μέχρι και τη λειτουργία της Αγγλικής Δημοκρατίας, έτσι όπως την γνωρίζουμε, ήταν η πάλη για κοινωνικά και πολιτικά δικαιώματα ανάμεσα σε όσους δεν κατείχαν ιδιοκτησία και σε όσους αντιπροσώπευαν το παλιό, ιεραρχικά δομημένο πάνω σε τίτλους και προνόμια, *status quo*.

Η παράδοση και η συναίνεση είναι κύρια χαρακτηριστικά στην αγγλική πολιτική αφήγηση, που από τη Magna Carta (1215) μέχρι το Bill of Rights (1689) και το καθολικό δικαίωμα ψήφου στα 1928, ο Κοινοβουλευτισμός εδραιωνόταν βήμα- βήμα, αποστερώντας προνόμια από τους Βασιλείς, διαμοιράζοντάς τα στους αριστοκράτες, στην αρχή, και στην αστική τάξη στην συνέχεια¹.

Η βρετανική πολιτική σκηνή και η εμμονή στον Κοινοβουλευτισμό που αυτή η χώρα έχει επιδείξει, καθιστούν τα πολιτικά της κόμματα, κύριους, και σε πολλές περιπτώσεις μοναδικούς, φορείς έκφρασης της αγγλικής πολιτικής. Χαρακτηριστική ιδιαιτερότητα της Αγγλίας αποτελεί το εκλογικό της σύστημα, καθώς, όπως σημειώνει ο Duverger με τον περίφημο νόμο του, σε ένα πλειοψηφικό σύστημα με μονοεδρικές εκλογικές περιφέρειες (*first past the post*), σαν αυτό της ΜΒ, ευνοείται ο δικομματισμός².

Για πάνω από έναν αιώνα Tories (Conservative Party) και Labour, εναλλάσσονται στο κοινοβουλευτικό στερέωμα και μοιράζονται- στο απόγειό τους- πάνω από το 90% των βρετανικών ψήφων. Το δίπολο αυτό, μέσα στα χρόνια, δεν βρίσκονταν μόνο σε ανταγωνισμό αλλά και σε έναν βαθύ αλληλοεπηρεασμό, καθώς μέσα σε αυτήν την κλασική συνθήκη δικομματισμού, η οποία έχει σημαδέψει τη λειτουργία της αγγλικής Δημοκρατίας, τα δυο κόμματα συναγωνίζονταν για την Κυβέρνηση, αλλά και επηρέαζαν με αντιθετικές ή και συμπληρωματικές θέσεις το ένα το άλλο.

Πίνακας 1³

¹Πέτρος Δίπλας, Ιστορική διαδρομή του πολιτικού συστήματος της Βρετανίας. Η Βουλή των Κοινοτήτων και η Βουλή των Λόρδων. ΕΡΤ. Διαθέσιμο: <https://www.ert.gr/eidiseis/uk-elections/afieroma-uk-elections/istoriki-diadromi-tou-politikou-systimatou-tis-vretanias-youli-ton-kinotiton-ke-vouli-ton-london/>.

² Benoit, K. (2006). «Duverger's Law and the Study of Electoral Systems». French Politics, 2006, 4, (69–83).

³UK Parliament. UK Election Statistics: 1918-2019 - A century of elections. Διαθέσιμο: <https://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/CBP-7529>.

Ένα Εργατικό Κόμμα στην καρδιά του παραδοσιακού καπιταλισμού

Ο οικονομικός και πολιτισμικός μύθος της Μεγάλης Βρετανίας είχε κιόλας εδραιωθεί από την εποχή των μακρινών αποικιών, της ηγεμονίας στους εμπορικούς θαλάσσιους δρόμους και της συνεχούς μετακίνησης πληθυσμών- είτε ως κατακτητές, είτε ως τυχοδιώκτες επιχειρηματίες, είτε ως φθινό εργατικό δυναμικό. Στην χώρα αυτή που «ο ήλιος ποτέ δεν δύει», ο παραδοσιακός Καπιταλισμός είναι σύμφυτος και παγιωμένος μέσα στην Ιστορία της, από τον 16^ο και 17^ο κιόλας αιώνα. Περνώντας μέσα από τον μερκαντιλισμό, την εποχή των ισχυρών βιομηχανιών, τον καπιταλισμό με κοινωνικό πρόσημο (welfare capitalism)⁴, τον κρατικό παρεμβατισμό και φτάνοντας μέχρι τον κορπορατισμό, τον μονοπωλιακό καπιταλισμό⁵ και την χρηματιστικοποίηση (financialization)⁶ του 21^{ου} αιώνα, οι οικονομικές σχέσεις, το δυναμικό κεφάλαιο και οι κοινωνικές διεκυστίνδες ήταν οι καταλυτικές συνθήκες που διαμόρφωσαν το πολιτικό σύστημα της ΜΒ.

Αν και η ίδρυσή του British Labour Party (BLP) ήρθε σχετικά αργά- κυρίως λόγω της καθυστερημένης απόδοσης δικαίωματος ψήφου σε μεγάλα κομμάτια της αγγλικής κοινωνίας- σε σχέση με άλλους ευρωπαϊκούς κομματικούς σχηματισμούς, οι οποίοι αντιπροσώπευαν την εργατική τάξη⁷, εντούτοις ήταν η μεγαλύτερη κορύφωση στην διαδικασία αφύπνισης των εργατικών συλλογικοτήτων της Βρετανίας, για αυτό το λόγο η εξέλιξή του, μέσα σε ένα απόλυτα δικομματικό σύστημα και σε ένα καπιταλιστικό περιβάλλον, κάνει την περίπτωση του ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα.

Το BLP, από την ίδρυσή του μέχρι σήμερα έχει συναναστραφεί, όσο κανένα άλλο εργατικό κόμμα στην Ευρώπη με την Κυβερνησιμότητα, έχει αλλάξει πρόσωπα, έχει εμπνεύσει σε κρίσιμες στιγμές της Βρετανικής ιστορίας μεγάλα κοινωνικά στρώματα αλλά παράλληλα έχει βιώσει μέρες αποδοκιμασίας, παλινωδίας και ήττας.

Το Κόμμα στην αρχή του ήταν ένα μωσαϊκό ιδεολογιών που είχε τη μορφή Συνασπισμού, αποτελούμενο από Σοσιαλιστές, Μαρξιστές, Σοσιαλδημοκράτες και μέλη συνδικάτων⁸. Καθείς έφερε τις δικές του επιδιώξεις και όπως απέδειξε η ιστορία, η ομογενοποίηση όλων αυτών κατέστη μια εξαιρετικά δύσκολη διαδικασία. Ο πραγματισμός, η πρακτικότητα και η πάλη για ανάληψη εξουσίας έφερε πολλές φορές αυτό το κόμμα σε διάσπαση, σε εσωτερικές έριδες και μπροστά σε κρίσιμες στροφές, την ώρα που εξελισσόταν σε έναν από τους πιο ισχυρούς πυλώνες του κοινοβουλευτισμού της Μεγάλης Βρετανίας, δημιουργώντας, από τη γέννησή του και σε όλη την πορεία του, έναν μύθο και ένα φαινόμενο που έχει μελετηθεί και αναλυθεί πολύ μέσα στα χρόνια.

Αντικείμενο της Έρευνας το Εργατικό Κόμμα, τα Εκλογικά Προγράμματα και οι Μετατοπίσεις

Η Ιστορία των Εργατικών της ΜΒ αριθμεί πάνω από 100 χρόνια και είναι γεμάτη σελίδες εξουσίας, συγκρούσεων, διασπάσεων, σημαντικών κατακτήσεων αλλά και συμβιβασμών. Το γεγονός ότι για πάνω από έναν αιώνα το Labour Party αποτελεί τον κύριο πυλώνα ή/και τον άλλο πόλο του κομματικού συστήματος της Αγγλίας, σε μια χώρα που οι αξίες και η παράδοση μετράνε όσο τίποτα άλλο, κάνει την περίπτωση του ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα για μια ακόμη μελέτη. Η εξέταση όμως της διαχρονικής πολιτικής ιστορίας του BLP, δημιουργεί ένα διευρυμένο θεματικό πλαίσιο, προκαλεί

⁴ Screpanti, E. (1999). «Capitalist Forms and the Essence of Capitalism». Review of International Political Economy. Vol. 6, No. 1, σσ. 1-26

⁵ Monthly Report, David Matthews (2016). UK Monopoly Capitalism. Applying a North American Brand to Britain. Διαθέσιμο: <https://monthlyreview.org/2016/07/01/uk-monopoly-capitalism-applying-a-north-american-brand-to-britain/>.

⁶ Lexilogia. Λήμμα: Χρηματιστικοποίηση. Διαθέσιμο στη δ/ση: <https://lexilogia.gr/forum/showthread.php?9633financialization%CF%87%CF%81%CE%B7%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%80%CE%BF%CE%AF%CE%B7%CF%83%CE%B7>.

⁷ Πχ. Social Democratic Workers' Party of Germany (SDAP), πρόδρομος του SPD- 1869, Social Democratic League της Ολλανδίας- 1894 ή το French Section of the Workers' International- 1905, πρόδρομος του σημερινού Socialist Party, το οποίο και ένωσε προϋπάρχοντα κόμματα του 19ου αιώνα όπως τα French Socialist Party και Socialist Party of France

⁸ BBC, Politics 97, The Labour Party. Διαθέσιμο: <http://www.bbc.co.uk/news/special/politics97/parties/palab.shtml>.

πολλά ερωτήματα και ανοίγει πολλά ζητήματα, των οποίων η αντιμετώπιση ξεπερνά, κατά πολύ, τον σκοπό και το προκαθορισμένο εύρος της έρευνας.

Σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι η σε βάθος εξέταση των ιδεολογικό- πολιτικών αλλαγών που το BLP βίωσε μέσα στην μακρά του ιστορία, αλλαγές που τροποποίησαν, αλλοίωσαν ή και μετέβαλλαν ριζικά τον αρχικό πυρήνα των ιδρυτικών του αρχών, στροφές της γραμμής που θεωρήθηκαν συνεπακόλουθες των κοινωνικό- οικονομικών συνθηκών που κάθε φορά η Βρετανία βίωνε, αλλά και εμπνεύσεις της ηγεσίας στο κυνήγι της εξουσίας. Η προσπάθεια που θα εξελιχθεί στα παρακάτω κεφάλαια έχει ως επίκεντρο τη μελέτη των κυριότερων ιδεολογικών στροφών του Κόμματος, έτσι όπως αυτές αποτυπώθηκαν στα κατά καιρούς προεκλογικά προγράμματά του, δημιουργώντας συγκριτικές αντιδιαστολές και νοηματικές γέφυρες με τις αρχικές προγραμματικές του θέσεις και πρακτικές, κυρίως πάνω στον άξονα των πολιτικών που σηματοδοτούν τη διαπάλη Σοσιαλισμός- Σοσιαλδημοκρατία- Τρίτος Δρόμος, εξετάζοντας παράλληλα τη διαχρονικότητά ή μη του BLP, ως κύριου εκφραστή του εργατικού κινήματος.

Θεωρητικό Υπόβαθρο- Έννοιες Κλειδιά

Με σκοπό τον από εξαρχής ορισμό κοινών εννοιολογικών τόπων για την επίτευξη της καλύτερης κατανόησης των επιχειρημάτων της εργασίας, αρκεί σύντομα να ειπωθεί πως ο όρος Σοσιαλισμός, εξηγείται με την υιοθέτηση πολιτικών που προωθούν την οικονομική και κοινωνική ισότητα, που δημιουργούν συνθήκες για την ανατροπή των δομημένων ταξικών σχέσεων μέσα από την εξάλειψη των παραγόντων που οδηγούν στην φτώχεια, την ανεργία και την υποβάθμιση του επιπέδου ζωής. Ο Σοσιαλισμός χρησιμοποιεί σαν πολιτικό εργαλείο τον κρατικό παρεμβατισμό, όπου το Κράτος έχει όλο και περισσότερο έλεγχο της Οικονομίας και της Αγοράς. Από την άλλη, τα Σοσιαλδημοκρατικά κόμματα χαρακτηρίζονται κυρίως από τον αέρα του ρεφορμισμού. Οι πολιτικές τους εμπεριέχουν έντονη τάση προς τις κρατικοποιήσεις, τις οποίες δεν θεωρούν αυταξία, αλλά μέσο για την επίτευξη μιας ελεγχόμενης οικονομίας, δεν εκδηλώνουν καμία πολεμική προς τη λειτουργία των ιδιωτικών κεφαλαίων, υπερασπίζονται ένα πιο δίκαιο και αναδιανεμητικό φορολογικό σύστημα που θα λαμβάνει υπόψη τις ανάγκες των χαμηλών στρωμάτων, και, τέλος, στοχεύουν στη δόμηση ενός Κοινωνικού Κράτους βασισμένο στις δημόσιες δαπάνες⁹.

Από την άλλη, η φάση του Τρίτου Δρόμου/ «σύγχρονη Σοσιαλδημοκρατία» που προέκυψε σαν πολιτική απάντηση στην νέα παγκόσμια οικονομική και κοινωνική τάξη της δεκαετίας του '90, ευαγγελίζεται ότι ήρθε για να σπάσει την στατικότητα της διάκρισης ανάμεσα στο δίλημμα Αριστερά/ Δεξιά που κυριάρχησε σε όλη τη μεταπολεμική περίοδο, δίνοντας λύσεις σε σύγχρονα προβλήματα και προκλήσεις που δημιουργούσε η παγκοσμιοποιημένη αγορά και οι νέοι διεθνείς παράγοντες. Πολιτικοί όπως ο Μπλερ, ο Κλίντον ή και ο Σρέντερ είναι τυπικοί εκπρόσωποι αυτής της γεφυροποίησης ανάμεσα στην «παλιά Αριστερά», όπως ονομάτιζαν τον παραδοσιακό Σοσιαλισμό και τον νεοφιλελευθερισμό της Δεξιάς και έγιναν αυτοί, ανάμεσα σε άλλους, που άλλαξαν συθέμελα τα κόμματα τους δίνοντας τους έναν πιο «σύγχρονο» αέρα, γύρισαν την πλάτη στον κρατικό προστατευτισμό και αγκάλιασαν όλους τους όρους της παγκοσμιοποίησης.

«Ο Σοσιαλισμός και ο Κομμουνισμός έχουν πεθάνει, εντούτοις το φάντασμά τους μας κυνηγά ακόμη», έγραφε το 1988 ο Anthony Giddens¹⁰, θεμελιώνοντας, στο περίφημο βιβλίο του *The Third Way*, το νέο θολό Κέντρο¹¹. Η «μοντέρνα» σοσιαλδημοκρατία ήρθε στο προσκήνιο με δυναμική, και εκφράσεις όπως «*Η ελευθερία ως αυτονομία*», «*Προστασία των ευπαθών*», «*Όχι δικαιώματα χωρίς ευθύνες*», «*Καμία εξουσία χωρίς δημοκρατία*», «*Κοσμοπολίτικος πλουραλισμός*», «*Φιλοσοφικός συντηρητισμός*»¹²

⁹ Robertson, D. (1993). «Dictionary of Politics». London: Penguin, σ. 438

¹⁰ Giddens, A. (1998). *The Third Way*. Blackwell Publishers Ltd, σ.8

¹¹ Plant, R., Beech, M. & Hickson, K. (2004). *The Struggle for Labour's Soul Understanding Labour's political thought since 1945*. London: Routledge, σ.48

¹² Giddens, A. (1998). *The Third Way*. Blackwell Publishers Ltd, σ.37-38

δημιούργησαν, σύμφωνα με τους επικριτές του Τρίτου Δρόμου ένα θολό τοπίο πολιτικών, μια αποδεολογικοποίηση αλλά και έναν σφικτό, παρά φύση- για τα σοσιαλιστικά κόμματα-, εναγκαλισμό με τον ακραίο νεοφιλελευθερισμό¹³.

Table 1 Dimensions of the third way

<i>Dimension</i>	<i>Old Left</i>	<i>Third Way</i>	<i>New Right</i>
Approach	Leveller	Investor	Deregulator
Outcome	Equality	Inclusion	Inequality
Citizenship	Rights	Both	Responsibilities
Mixed economy of welfare	State	Public/private civil society	Private
Mode	Command and control	Co-operation/partnership	Competition
Accountability	Central state/upwards/national	Both?	Market/downwards/local
Social expenditure	High	Pragmatic	Low

Εικόνα 5¹⁴

Περαιτέρω, η προσπάθεια ανάλυσης των Προγραμματικών κειμένων του BLP, η οποία και εκτυλίσσεται στα επόμενα κεφάλαια, έχει σα βάση τη θεωρία των Harmel, & Janda, (1994, σ.255-265). Σύμφωνα με τους θεωρητικούς των κομματικών αλλαγών, οι περισσότεροι κομματικοί οργανισμοί κινούνται σε δυο βασικούς άξονες, που πάνω σε αυτούς ή με βάση αυτούς, συντελούνται οι αλλαγές στα χαρακτηριστικά τους και στην απεύθυνσή τους. Ο πρώτος άξονας είναι το επίδικο της συγκυρίας. Όλα τα κόμματα έχουν διάφορες στοχεύσεις, αλλά μια είναι κάθε φορά πιο επίκαιρη και πάνω σε αυτήν «στήνεται» όλη η πολιτική του κόμματος (πχ. *αύξηση ψήφων, επαναφορά στην διακυβέρνηση, ενεργοποίηση μελών, κτλ.*). Ανάλογα το συγκυριακό αυτό επίδικο τα κόμματα διαμορφώνουν την γραμμή τους και κρίνουν σύμφωνα με αυτήν το αποτέλεσμα των προσπαθειών τους. Δεύτερον, αν και τα κόμματα μπορούν να επηρεαστούν και να μετατοπίσουν την γραμμή τους από εσωκομματικούς παράγοντες (πχ. *εσωκομματικές στάσεις, δημιουργία τάσεων κτλ.*), εντούτοις οι πιο σοβαρές αλλαγές προκύπτουν μετά από το λεγόμενο εξωτερικό σοκ, όταν δηλαδή το Κόμμα επηρεάζεται δραματικά και άμεσα από εξωγενείς παράγοντες. Ο βαθμός του σοκ και της στροφής που θα πάρουν εξαρτάται από τον πρώτο άξονα, από τους κατά καιρούς δηλαδή βασικούς στόχους που έχουν θέσει. Οι αλλαγές ηγεσίας, υποστηρίζουν οι Harmel, & Janda είναι παράγοντας που δεν φέρνει την «στροφή» από μόνος του αλλά σηματοδοτεί την μετατόπιση και, υπό αυτή την έννοια, είναι άξιο λόγου και αναφοράς στην ανάλυση για το BLP.

Μεθοδολογικά, η έρευνα θα βασιστεί, ταυτόχρονα, σε μια ευρεία βιβλιογραφική ανάλυση αλλά και στην προσεκτική εξέταση των αλλαγών στη ρητορική των προεκλογικών κειμένων, με βάση τον παραπάνω άξονα ιδεολογιών. Η επιλογή των Προγραμμάτων κρίθηκε σκόπιμο να μην γίνει με βάση την ιστορική εξέλιξη αυτών, αλλά αντίθετα να επιλεγούν ιστορικά σημεία- ορόσημα των μεγάλων αλλαγών που υπέστη το αρχικό όραμα και ύφος του κόμματος.

Τέλος, για να καταφέρουμε να εμβαθύνουμε με τον καλύτερο και πληρέστερο τρόπο στη λειτουργία του Εργατικού Κόμματος της Αγγλίας, αλλά και για να μπορέσουμε να κατανοήσουμε πλήρως τις αλλαγές που έχει υποστεί ο αρχικός του πυρήνας, κρίνεται σκόπιμο, πριν να ακολουθήσει η εξέταση των προεκλογικών κειμένων να γίνει μια μικρή ανάλυση των βασικών στοιχείων που οδήγησαν στη γέννησή του και διαμόρφωσαν τις πρώτες αξιακές του βάσεις. Η ανάλυση της ανάδυσης του εργατικού κινήματος στη MB και της προσεκτικής εξέτασης των πρώτων χρόνων του BLP, των χρόνων δηλαδή

¹³ Powell, M. (2000). *New Labour and the third way in the British welfare state: a new and distinctive approach?* Critical Social Policy, Sage.

¹⁴ Giddens, A. (1998). *The Third Way*. Blackwell Publishers Ltd, σ.39

που διαμορφωνόταν η παράδοσή του, είναι ιδιαίτερα σημαντικά ώστε να αποκτήσουμε ένα ισχυρό πλαίσιο της πρώτης ιδεολογικής βάσης του Κόμματος που θα μας βοηθήσει καλύτερα στην περαιτέρω ανάλυση των μετέπειτα ημερών του.

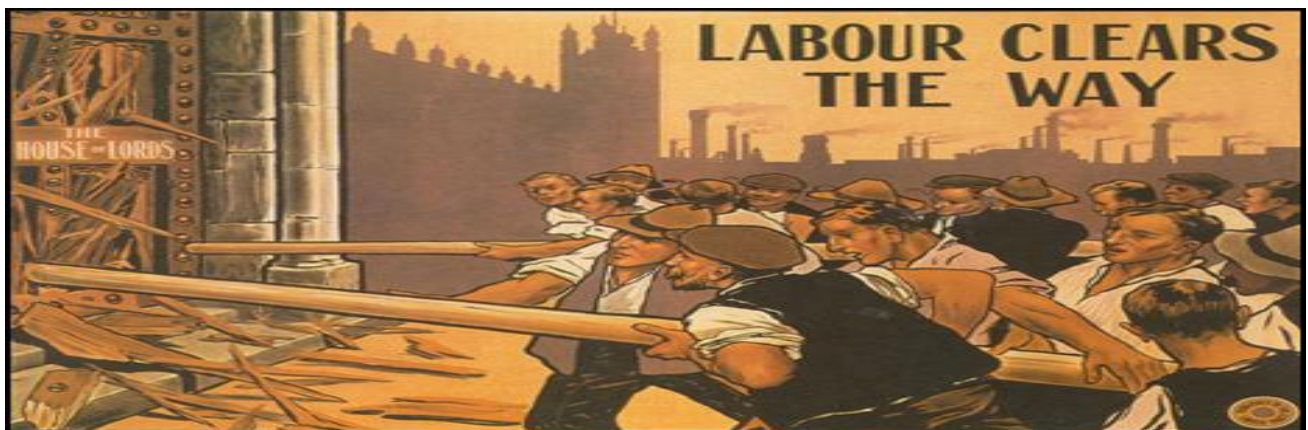
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

«Το Κόμμα και η Εργατική Τάξη»

Κάνοντας κανείς μια βουτιά στην Ιστορία αυτής της χώρας, η οποία αποτέλεσε στις δόξες της μια μεγάλη Αυτοκρατορία, την πιο πιστή προστάτιδα της Μοναρχίας και ένα βιομηχανικό μονοπώλιο, βρίσκει ότι η ΜΒ υπήρξε ταυτόχρονα και η θερμοκοιτίδα μιας πολυπληθούς εργατικής τάξης που προσπάθησε να βρει τον δρόμο προς την ενηλικίωσή της, στήνοντας αργά και σταθερά τα μέσα έκφρασής της. Σε αυτή τη διαδρομή οι εργατικές ενώσεις, οι αγώνες τους και η έκφρασή τους, έπαιξαν καταλυτικό ρόλο στη διαμόρφωση της συντεταγμένης έκφρασης της τάξης, μέσα στο Κοινοβούλιο από το 1900 και μετά.

1.1 Η επέλαση της Εργατικής τάξης

Η αγγλική κοινωνία είναι μια, κατά βάση, ισχυρά ταξικά διαρθρωμένη κοινωνία, ή αλλιώς, όπως την περιέγραφε ο Όργουελ, «η πιο ταξικά κυριαρχούμενη χώρα κάτω από τον ήλιο»¹⁵. Στη Μητρόπολη του Καπιταλισμού, κινητήριος μοχλός ήταν οι εργάτες γης, οι χειρώνακτες και αργότερα οι εργαζόμενοι στις βιομηχανίες. Ενδεικτικά, ο Hobsbawm (1978, σ.279) δίνει στατιστικές που κάνουν λόγο ότι το 1867 οι βιομηχανικοί εργάτες αποτελούσαν λίγο πιο κάτω από το 70% του πληθυσμού, ένα ποσοστό που κυμαινόταν στα ίδια περίπου επίπεδα μέχρι και το 1930. Αυτό το ποσοστό, σταδιακά μέχρι τη δεκαετία του 1960, έπεσε περίπου στο 50%, κυρίως λόγω της τεχνολογικής εξέλιξης των μέσων παραγωγής.

Εικόνα 2¹⁶

Το εργατικό κίνημα της Αγγλίας, όπως και η Ιστορία της ίδιας της χώρας, έχει μακρά παράδοση, μεγάλα ονόματα ηγετών, αφηγήσεις και αρκετό αίμα. Ειδικά στην περίπτωση της ΜΒ, ο Thompson στο βιβλίο του *The making of the English Working Class* (1963, σσ. 10-12) προσδιορίζει τη γέννηση της συνείδησης της εργατικής τάξης στην *London Corresponding Society* (1792) όταν συλλογικοί από όλη τη χώρα, με επικεφαλής τον τσαγκάρη, Thomas Hardy, συναντιούνται αποφασίζοντας να πιέσουν για περισσότερα πολιτικά προνόμια, τη χρονική στιγμή όπου η αγγλική κοινωνία, μετά τον πόλεμο με τη Γαλλία και την απόσχιση σημαντικών αποικιών, βρίσκεται σε μια φάση οικονομικής ύφεσης και πολιτικής αβεβαιότητας, με κοινωνικές αναταραχές και βίαια ξεσπάσματα.

Βασική διεκδίκηση της πρώτης μορφής εργατικού κινήματος της ΜΒ, της Γεωργιανής εκείνης εποχής, ήταν οι Συνταγματικές αλλαγές και η εκπροσώπησή των αστών στο Κοινοβούλιο: «Εμείς, οι οποίοι

¹⁵ The Telegraph, Sally Pook (2006). Despite the changes, Orwell would still be at home in class-conscious England. Διαθέσιμο: <https://www.telegraph.co.uk/news/1526146/Despite-the-changesOrwellwould-still-be-at-home-in-class-conscious-England.html>.

¹⁶ Socialist Struggle. Labour Party Poster/ Photo collection. Διαθέσιμο στο: <https://socialiststruggle.com/art-emblems-and-images/labour-party-poster-collection/>.

είμαστε έμποροι, μικρομεσαίοι ιδιοκτήτες καταστημάτων, μηχανικοί, έχουμε δικαίωμα να διεκδικήσουμε μια κοινοβουλευτική μεταρρύθμιση;» (E. P. Thompson, 1963, σ. 18), ενώ παράλληλα μιλούσαν για Ισότητα, ανατροπή του κληρονομικού δικαιώματος στη διακυβέρνηση, περιορισμό των αριστοκρατικών τίτλων, το δικαίωμα συμμετοχής όλων των πολιτών στο Κοινοβούλιο, εθνικό προϋπολογισμό χωρίς στρατιωτικές δαπάνες, χαμηλότερους φόρους για τους φτωχούς και τέλος έναν προοδευτικό φόρο εισοδήματος, έτσι ώστε να ελεγχθεί η κληρονομική αριστοκρατία¹⁷.

Όμως η εργατική τάξη, στη Μέκκα του Καπιταλισμού, παρέμενε αποκλεισμένη και άφωνη. Και τότε ήρθαν οι μέρες του **Χαρτισμού** (1838-1850), από τα σημαντικότερα εργατικά κινήματα με διεθνή αναγνώριση, το οποίο δυναμιτίστηκε μετά τον αντεργατικό νόμο γνωστό ως New Poor Law (1834) που επέφερε πλήγματα στα συνδικάτα και μείωνε μισθούς¹⁸. Ο Χαρτισμός σύμφωνα με τον Μαρξ και τον Έγκελς – *όπου ο δεύτερος, διαμένοντας στον Μάντσεστερ εκείνη την περίοδο το παρακολούθησε στενά και εν τη γενέσει του*¹⁹ - ήταν το πρώτο αληθινό εργατικό κίνημα που γνώρισε ποτέ ο κόσμος, ενώ σύμφωνα με τον Λένιν ήταν το πρώτο μαζικό, προλεταριακό, επαναστατικό κίνημα²⁰. Το People's Charter (ο *Χάρτης των διεκδικήσεων*) που δημοσιεύτηκε το 1838 έθετε έξι στόχους για το κίνημα που αφορούσαν κυρίως το καθολικό δικαίωμα ψήφου και την κατάργηση της ρήτρας για ιδιοκτησία προκειμένου να μπορούν και οι εργάτες και φτωχοί να έχουν το δικαίωμα του εκλέγεσθαι²¹. Ο Χαρτισμός ένωσε κυρίως τους βιομηχανικούς εργάτες αλλά, λειτουργώντας και σαν ομπρέλα, συγκέντρωσε κάτω από αυτόν διάφορες αριστερές αντιλήψεις της εποχής, αναπτύσσοντας φιλελεύθερες θέσεις για την Εκπαίδευση, τη Θρησκεία, τις εργατικές κατοικίες, την αναδιανομή της γης, κ.ά. Αυτή η ανοιχτή και ανατρεπτική του πλατφόρμα έδωσε στο κίνημα δυναμική και βαρύτητα²², προσδίδοντάς του μια κληρονομιά που σημάδεψε όλη τη μετέπειτα πορεία της εργατικής τάξης αλλά και του Βρετανικού Σοσιαλιστικού κινήματος.

Ο Χαρτισμός απέτυχε και πατάχθηκε με βιαιότητα, ενώ για τα επόμενα 25 χρόνια που ακολούθησαν, ο Καπιταλισμός στην Αγγλία βίωσε τη μεγαλύτερη του άνθηση (1850-1875). Όπως σχολιάζει ο Τόμας Νάιρν (1964, *The Nature of the Labour Party I*) στο *New Left Review*, τα επόμενα χρόνια το βιοτικό επίπεδο της χώρας ανέβηκε κυρίως λόγω της μείωσης των τιμών και οι κύριοι λόγοι που οδήγησαν στον Χαρτισμό, εξαφανίστηκαν.

1.2 Η Εργατική Τάξη και το Εργατικό Κόμμα

Η εργατική τάξη της MB ήταν δυνατή και συνεχώς αναπτυσσόμενη και μπορεί να μην έφτασε ποτέ τις μεγάλες ένδοξες μέρες άλλων χωρών, όπως αυτές της Παρισινής Κομμούνας (1871) για παράδειγμα, εντούτοις επηρέασε κατά πολύ τη διαμόρφωση της παράδοσης του κοινωνικού κράτους της MB- ιδίως μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, η οποία διατηρήθηκε μέχρι και τα χρόνια της Θάτσερ²³. Οι βρετανοί εργάτες μπορεί να μην είχαν πλήρη συνείδηση των ταξικών τους χαρακτηριστικών και μπορεί για ένα μεγάλο κομμάτι της Ιστορίας, έτσι όπως φάνηκε από την ανωτέρω ανάλυση, οι διεκδικήσεις τους να ήταν συνυφασμένες με αυτές των αστών (*δηλ. των όσων δεν είχαν κληρονομικά προνόμια αλλά κατείχαν ιδιοκτησία*), αλλά δεν παύει στη χώρα του αμιγούς καπιταλισμού, με πάνω από τον μισό πληθυσμό να ανήκει στα εργατικά στρώματα²⁴, να έχουν επιδείξει αντοχή στις

¹⁷Belchem, J. (2011). BBC- British History. Thomas Paine: Citizen of the World. Διαθέσιμο: http://www.bbc.co.uk/history/british/empire_seapower/paine_01.shtml.

¹⁸ BBC, Stephen Roberts (2011), The Chartist Movement 1838-1848. Διαθέσιμο: http://www.bbc.co.uk/history/british/victorians/chartist_01.shtml.

¹⁹ Cowden, M. H. (1963). Early Marxist Views on British Labor, 1837-1917. *The Western Political Quarterly*, 16(1), 34, σ.1

²⁰ Shades Magazine. «Το κίνημα του Χαρτισμού...και η εξέγερση στο 'φιλανθρωπικό' άσυλο του Μάντσεστερ». Διαθέσιμο: <https://theshadesmag.wordpress.com/2018/01/02/to-kinima-tou-xartismou/>.

²¹ Britannica. Chartism. Διαθέσιμο: <https://www.britannica.com/event/Chartism-British-history>.

²² Childs, M., Chase, M., and others. (2017). *Campaigning for Change: Lessons from History*. London: Friends of the Earth, σ.44.

²³ Wilde, R. (2019). ThoughtCo. «The Creation of Britain's Welfare State». Διαθέσιμο στη δ/υση: <https://www.thoughtco.com/creation-of-britains-welfare-state-1221967>.

²⁴The Guardian. Larry Elliott (2013). Britain's working classes: a far cry from the 1840s. Διαθέσιμο: <https://www.theguardian.com/business/economics-blog/2013/jun/05/britains-working-classes-changes-since-1840s>.

διεκδικήσεις και να έχουν καταλάβει από νωρίς τη δύναμη της εκπροσώπησης, ισχυροποιώντας τα συνδικάτα τους και ανάγοντάς τα σε πολιτικούς φορείς που διαπραγματεύονταν με τα κόμματα για παροχή περισσότερων προνομίων και εφαρμογή κοινωνικών πολιτικών.

Όταν μετά το 1875 η Κρίση ξαναχτύπησε τα χαμηλά στρώματα της MB, το Εργατικό Κίνημα, από τις μαζικές εξεγέρσεις, είχε πια πάρει τη μορφή των καλά οργανωμένων συνδικάτων και των συνεργατικών εταιρειών. Κλασικό παράδειγμα η Fabian Society, οι λεγόμενοι και Φαβιανοί (1884) οι οποίοι ήταν από τα πρώτα και βασικά μέλη του BLP²⁵.

1.3 Η κριτική

Παρόλο που σύμφωνα με τη Μεγάλη Σοβιετική Εγκυκλοπαίδεια²⁶ (1964) το Εργατικό Κόμμα ήταν το μαζικότερο και πολυπληθέστερο εργατικό κόμμα της Σοσιαλιστικής Διεθνούς και ο ίδιος ο Λένιν να χαιρέτησε την ίδρυσή του με ελπίδες, εντούτοις οι επικρίσεις για την εξέλιξη των αγώνων της εργατικής τάξης, την αντικατάσταση του κινήματος από την εκπροσώπηση και την τελική ενσωμάτωσή τους στο BLP, δεν έλειψαν. Για τους παραδοσιακούς Μαρξιστές, από εκείνη κιόλας την εποχή, το *Labourism* και η αντικατάσταση των κινημάτων από την εκπροσώπηση των συνδικάτων, επέφερε την υπαναχώρηση των αιτημάτων της εργατικής τάξης και την ανάδειξη κλαδικών διεκδικήσεων (τα *επονομαζόμενα craft unions*) που στόχο είχαν την υπεράσπιση ιδιαίτερων επαγγελματικών συμφερόντων. Αυτός ο «ρεφορμισμός» ή το «sheepish attitude of the workers» και η «χριστιανική δουλική φύση των εργατών» της Αγγλίας, όπως ο Μάρξ σχολίαζε, οδήγησε στην αποδοχή των συνθηκών του Καπιταλισμού και της Βικτωριανής μπουρζουαζίας ως μια ρεαλιστική θεσμική συνθήκη και επέφερε το διαχωρισμό του εργατικού δυναμικού σε ειδικευμένο και ανειδίκευτο, το οποίο και δημιουργούσε μια εργατική «αριστοκρατία», η οποία, σύμφωνα με τον θεμελιωτή του Επιστημονικού Σοσιαλισμού, επιδείκνυε μια ιδιαίτερα βαθιά και μόνιμη υποταγή των εκφάνσεων της στην καπιταλιστική κοινωνία²⁷.

Ιστορικά το Κόμμα ταυτίστηκε με τα συμφέροντα της εργατικής τάξης, όμως μέσα στα χρόνια, οι σοσιαλιστικές διακηρύξεις έχαναν έδαφος, ιδίως μετά την πρώτη επαφή με τον Κυβερνητισμό και το κάλεσμα για διαχείριση σοβαρών οικονομικοκοινωνικών κρίσεων που αντιμετώπισε η Αγγλία. Το BLP ήταν το κόμμα της εργατικής τάξης, των αγώνων, των φτωχών, των χαμηλά αμειβόμενων ανθρακωρύχων, της κοινωνικής ασφάλειας, της ελεύθερης και δωρεάν πρόσβασης στην Υγεία και στην Παιδεία, του μεγάλου και ισχυρού Κράτους, αλλά παράλληλα, σε αρκετές σελίδες της μακράς Ιστορίας του, έγινε το κόμμα των ιδιωτικοποιήσεων, της ελεύθερης αγοράς, του αντιευρωπαϊσμού και της υψηλής φορολογίας.

Βάζοντας στην άκρη τη μαρξιστική ανάλυση, είναι ευρέως παραδεκτό πως η Αγγλία αποτέλεσε ένα μεγάλο πεδίο ανάδειξης των αγώνων της εργατικής τάξης. Η ίδρυση του BLP κατόρθωσε να ενοποιήσει όλα τα φιλελεύθερα ρεύματα, τις αριστερές οργανώσεις, τα συνδικάτα και πολλούς εκπροσώπους της τάξης, συγκεντρώνοντας και όχι κεφαλαιοποιώντας τις διεκδικήσεις τους και δίνοντας φωνή στα, μέχρι τότε, αποκλεισμένα πολιτικά, χαμηλά στρώματα της Αγγλικής κοινωνίας. Οι εργάτες της Αγγλίας είχαν βρει την έκφρασή τους και η μαζικοποίηση του κόμματος και ο δρόμος του προς την εξουσία ήταν μόνο θέμα χρόνου.

Μέσα σε αυτό το περιβάλλον, όταν το 1900 πάρθηκε η απόφαση για τη συγκρότηση μιας δύναμης εντός του Κοινοβουλίου που θα ονομαζόταν «Labour Representation Committee», τίποτα δεν προμήνυε τη βαθιά διάρκειά του British Labour Party. Κύρια επιδίωξη, πάνω στην οποία όλοι συμφώνησαν εκείνη τη μέρα του Φεβρουαρίου του 1900 στο Memorial Hall του Λονδίνου, («*The*

²⁵ Fabian Society. Our History. Διαθέσιμο: <https://fabians.org.uk/about-us/our-history/>.

²⁶ Μεγάλη Σοβιετική Εγκυκλοπαίδεια. (1979). Λήμμα: Εργατικό Κόμμα- Βρετανία. Τόμος: 11^{ος}. Αθήνα: Ακάδημος σελ.649

²⁷ Nairn, T. (1964). The Nature of the Labour Party (Part I). *New Left Review*, 1/27.

Cathedral of NonConformity», όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Pugh- 2011, σ.1) ήταν η ανάγκη για ενιαία κοινοβουλευτική εκπροσώπηση της εργατικής τάξης. Το BLP μέσα στα χρόνια μεγάλωνε και κάθε μια διακυβέρνηση που διαδεχόταν την άλλη, μέχρι και το πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα, επιβεβαίωνε ότι το κόμμα είχε σταθερούς δεσμούς με την εργατική τάξη, είχε εγκολπώσει μεγάλο μέρος των επίσημων εκφραστών της (*συνδικάτα*) αλλά είχε αγκαλιάσει και πλατιά στρώματα της μεσαίας τάξης, στοιχεία που αναμφισβήτητα ήταν αλληλένδετα με τη μεγάλη εκλογική αποδοχή που βίωνε.

Η εξέταση των προεκλογικών προγραμμάτων που πρόκειται να αναπτυχθεί, θα αναδείξει, με τον πιο εύστοχο τρόπο, τις εναλλαγές και τις διαφοροποιήσεις που έλαβαν χώρα μέσα στο Κόμμα ανά τα χρόνια.

Κεφάλαιο 2

«Παλεύουμε για μια καλύτερη και δικαιότερη Βρετανία για πάνω από 100 χρόνια²⁸»

Τα προεκλογικά προγράμματα των κομμάτων καθρεφτίζουν τις, ανά εποχή, «απαντήσεις» τους για τα επίμαχα κοινωνικό-πολιτικά προβλήματα της χώρας, δηλώνουν την ικανότητά τους για ανάληψη της εξουσίας πάνω σε λόγους και επιχειρήματα και υποδηλώνουν την επικράτηση των, κάθε φορά, διαφορετικών τάσεων εντός τους ή την προσπάθεια εξισορρόπησης αυτών. Είναι αυτά που σηματοδοτούν, που εμπνέουν, που κινητοποιούν, που επηρεάζουν, που κρίνονται ως *scripta manent* και που επικαιροποιούν τις αρχές και τις αξίες ενός κόμματος.

Αξίζει ίσως σε αυτό το σημείο, ακόμη, να υπογραμμίσουμε, σε σχέση με την σημασία των Προγραμμάτων, και μια άλλη, ιδιαιτερότητα τόσο της Αγγλίας, όσο και του BLP. Στη βρετανική κοινοβουλευτική συνθήκη (*ισχυρός δικομματισμός, μονοκομματικές κυβερνήσεις*) τα κόμματα βασίζονται ιδιαίτερα στα εκλογικά προγράμματα και στις εκστρατείες τους, καθώς αποτελούν το σχέδιο τους για την ανακατάληψη της Κυβέρνησης, ενώ ταυτόχρονα η βρετανική κοινωνία απαιτεί από τις μονοκομματικές της κυβερνήσεις την υλοποίησή αυτών. Με λίγα λόγια, οι εθνικές εκλογές έχουν ιδιαίτερη βαρύτητα για την Αγγλία και το ίδιο και τα προγράμματα²⁹.

Ειδικά για την περίπτωση του BLP³⁰, μπορούμε να πούμε ότι είναι το κατεξοχήν προγραμματικό κόμμα, αφού το «πώς» προτείνει να κυβερνήσει, ανά χρονική περίοδο, τη χώρα και του «γιατί» πρέπει να επιλεγούν οι συγκεκριμένες πολιτικές, είναι αποτέλεσμα της εσωκομματικής του Δημοκρατίας και τις ισορροπίας των τάσεών του (Clause 5³¹).

Η περιδιάβαση ανάμεσα στα εκλογικά κείμενα, από το 1900 μέχρι και το 2000, μας δίνει μια σαφή εικόνα των ιδρυτικών θέσεων του Κόμματος και των αλλαγών στην γραμμή του. Η μελέτη των κειμένων αυτών και οι αναφορές στις βασικές πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές συγκυρίες της κάθε εποχής, θα αποτελέσουν τα εργαλεία της έρευνας με σκοπό την απάντηση στα ερωτήματα που τέθηκαν αρχικά, εξάγοντας συμπεράσματα σχετικά με την ιδεολογικό- πολιτική στάση του BLP και την πορεία του μέσα στην Αγγλική πολιτική Ιστορία.

2.1 Το «παλιό» Εργατικό Κόμμα

2.1.1 Οι αρχικές αξίες: «Ένα ανεξάρτητο Κόμμα για το λαό, σε επαφή με τον λαό»

Το πρώτο και ιστορικό εκλογικό πρόγραμμα του 1900 του BLP ήταν ολιγόλογο και είχε τη μορφή μπροσούρας με λιτά διατυπωμένους στόχους και ένα μικρό κείμενο που μπορεί να θεωρηθεί ως η ιδεολογική πλατφόρμα του Κόμματος, με την οποία και συστήνεται στο εκλογικό σώμα.

Ως πολιτικά επίδικα για την εποχή όριζε την επαρκή κάλυψη από το Κράτος των αναγκών των ηλικιωμένων, των παιδιών και των φτωχών, την αναβάθμιση των παρεχόμενων δημόσιων κατοικιών, την αντιμετώπιση της ανεργίας, την Εθνικοποίηση της γης και των Σιδηροδρόμων, την δίκαιη αντιστοίχιση εισοδήματος- φόρου, την κατάργηση του τακτικού στρατού και τη δημιουργία μιας

²⁸ Labour Party. Labour's Legacy. Διαθέσιμο: <https://labour.org.uk/about/labours-legacy/>.

²⁹ Webb. P. D. (1992). Election campaigning, organisational transformation and the professionalisation of the British Labour Party. *European Journal of Political Research*, 21(3), σ.267.

³⁰ Dale, I. (2000). «Labour Party General Manifestos. Election Manifestos 1900- 1997 σ. 1-3

³¹ Σύμφωνα με το Clause 5 του Καταστατικού του Κόμματος, μια επιτροπή που εκλέγεται από το συνέδριο και στην οποία συμμετέχει αντιπροσωπεία της ηγεσίας του Κόμματος, επιλέγουν στοιχεία από το Κομματικό Πρόγραμμα τα οποία μεταφέρουν στο Εκλογικό Μανιφέστο. Το καταστατικό προβλέπει επίσης ότι αυτή η μεικτή επιτροπή καθορίζει τις θέσεις του κόμματος μεταξύ των εκλογών και του πραγματικού συνεδρίου, οι οποίες δεν έχουν προβλεφθεί. Dale, I. (2000). «Labour Party General Manifestos. Election Manifestos 1900- 1997 σ. 1-3

Δύναμης Πολιτών, χρησιμοποιώντας το επιχείρημα ότι οι λαοί πρέπει να αποφασίζουν για τον πόλεμο ή την Ειρήνη και όχι τα Κράτη. Το ιδεολογικό πλαίσιο του νεοσύστατου BLP έκανε λόγο για «πολιτικές και δράσεις που είχαν σα βασικό σκοπό την κοινωνικοποίηση των μέσων παραγωγής, διανομής και ανταλλαγής, την εδραίωση του Δημοκρατικού Κράτους, το συμφέρον της κοινωνίας, την κοινωνική και οικονομική ισότητα ανάμεσα στα δυο φύλα και την πλήρη χειραφέτηση της εργασίας από την κυριαρχία του καπιταλισμού και της καθεστηκίας τάξης (Landlordism)»³².

Αν και σύντομο το πρώτο εκλογικό πρόγραμμα, εντούτοις φανερώνει ξεκάθαρα τις φιλελεύθερες ιδέες του Κόμματος περί ισότητας και ισονομίας. Η λέξη Σοσιαλισμός δεν αναφέρεται στο κείμενο, αλλά οι ιδέες για κρατικοποίηση των μέσων μεταφοράς και αναδιανομής της γης, και ο λόγος που χρησιμοποιείται για να προσδιοριστούν οι «κοινωνικοί αντίπαλοι» (*Landlords, employers, lawyers, brewers and financiers*), προδίδουν τον ιδεολογικό προσανατολισμό του, ανάγοντας το πρώτο αυτό πρόγραμμα σε τομή για την πολιτική ζωή της MB και το BLP σε ένα κόμμα με διακριτή ατζέντα.

Περισσότερες λεπτομέρειες και πιο αναλυτικές θέσεις του Κόμματος παρουσιάζονται στα Προγράμματα του 1906 -1918³³. Εδώ γίνεται πλήρης η κατανόηση τόσο της σχέσης του BLP με τα Σωματεία, όσο και ο σοσιαλιστικός και αναδιανεμητικός χαρακτήρας των πολιτικών του προτάσεων. Το «*Labourism*», το «*trade unionism*» και το βασισμένο πάνω στο «*Owenism*»³⁴ συνεργατικό κίνημα είχαν γίνει ο πυρήνας του BLP³⁵, εξελίσσοντάς το, έκτος από κόμμα των εργατών, με μια μεγάλη εκλογική βάση, και σε βασικό κομμάτι του πολιτικού συστήματος της Αγγλίας.

Παράλληλα, στο Πρόγραμμα του 1918, δηλώνεται και η αντίθεσή του Κόμματος στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο υπογραμμίζοντας ότι αυτός δεν είναι ένας πόλεμος των λαών αλλά των αφεντικών, μη ζητώντας όμως την απόσυρση των στρατευμάτων, θέση που ασπάστηκε και η Δεύτερη Σοσιαλιστική Διεθνής. Επίσης, υπογραμμίζεται η ταξική διάσταση της νίκης του πολέμου (...*Οι εργάτες δεν αποτέλεσαν μόνο την μεγάλη πλειοψηφία των οπλιτών και των ναυτών, φέροντας στις πλάτες τους το βάρος του πολέμου... Η δημοκρατική διπλωματία που εκφράστηκε μέσα από το μανιφέστο War Aims of Labour, ήταν ένας από τους ισχυρότερους παράγοντες που οδήγησαν στην νίκη και πρέπει να γίνει και ο ισχυρός παράγοντας της ανασυγκρότησης μετά τον πόλεμο... Ο στρατιώτης που επιστρέφει στην πατρίδα θα είναι και πάλι εργάτης και τα συμφέροντα του θα είναι ίδια με των εργατών που έμειναν πίσω*³⁶).

Οι αξίες και οι αρχές που απορρέουν από αυτή την εποχή είναι ξεκάθαρες: «*«Η γη στον λαό», «Κάτω με τα προνόμια. Πάνω με τον Λαό», «Οι πόλεμοι διεξάγονται για να γίνουν οι πλούσιοι, πλουσιότεροι», «Η εργατική και η μεσαία τάξη είναι ακόμη επιφορτισμένες με επιτόκια και φόρους», «Το Κόμμα μιλά εξ ονόματος ενός εκατομμυρίου Συνδικαλιστών- Εργατών», «Ζητάμε για τα Συνδικάτα τις ίδιες ελευθερίες που το Κεφάλαιο απολαμβάνει»*. Η σοσιαλιστική ιδεολογία είναι κύριο χαρακτηριστικό του Κόμματος, αφού η ανατροπή της ταξικότητας, μέσα από την πρόσβαση των εργατών και μη εχόντων στη Διακυβέρνηση, η απαίτηση για ένα κοινωνικό Κράτος, το αίτημα για απόσυρση των δυνάμεων από τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, η διάσταση του φύλου και το αίτημα για ισότητα, και φυσικά η αναδιανομή των μέσων παραγωγής, αποτελούν τα κύρια προτάγματα αυτής της πρώτης, κλασικής περιόδου του BLP.

³² Πρόγραμμα 1900, «Party General Election Manifesto».

³³ Πρόγραμμα 1906, «Labour Party General Election Manifesto 1906», Πρόγραμμα 1910 Α', «Labour Party General Election Manifesto January 1910», Πρόγραμμα 1910 Β', «Labour Party General Election Manifesto December 1910», Πρόγραμμα 1918, «Labour Party General Election Manifesto 1918».

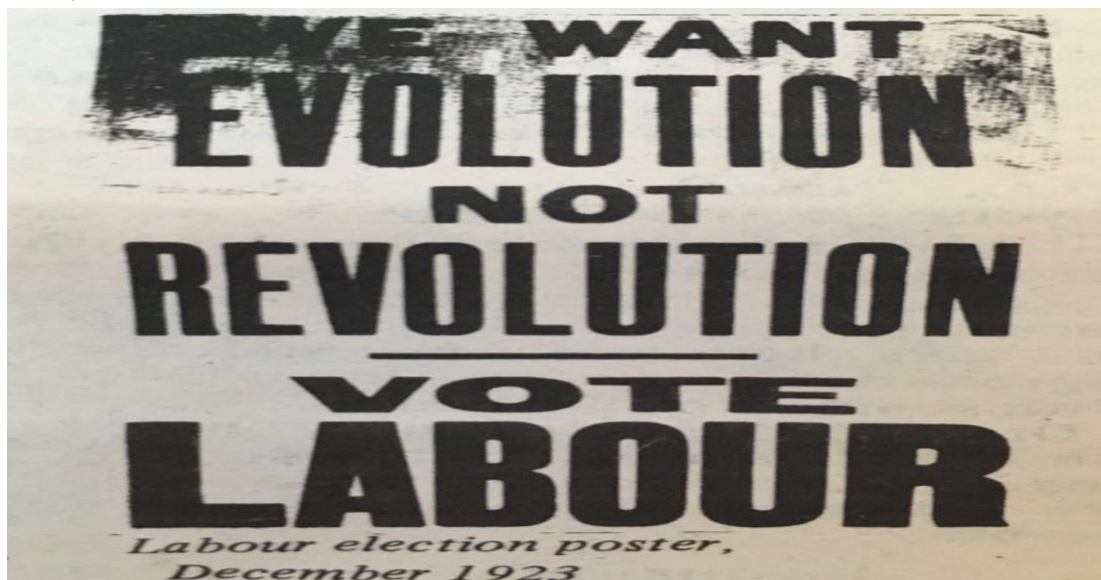
³⁴ ScienceDirect. «Pre-tradingOwenism and capitalism, 1817–1827». <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/019165999500030W>.

³⁵ Robertson, D. (1993). «Dictionary of Politics». London: Penguin, σσ. 116-117

³⁶ Πρόγραμμα 1918, «Labour Party General Election Manifesto 1918».

2.1.2 Τα χρόνια του Μεσοπολέμου 1922- 1931: Η πρώτη Διακυβέρνηση

Κατά τα πρώτα χρόνια ζωής του Κόμματος, τα προγράμματα είχαν κυρίως αντιπολιτευτικό λόγο, ήταν απλά και κατανοητά και περιείχαν αρκετά συνθήματα. Είναι η εποχή του Μεσοπολέμου όπου το BLP για πρώτη φορά μετέχει σε Κυβερνητικό σχήμα (2 Κυβερνήσεις μειοψηφίας, την πρώτη το 1924 και τη δεύτερη από το 1929 ως το 1931, με την στήριξη των *Liberals* και με Πρωθυπουργό τον *Ramsay MacDonald*³⁷).

Στο Πρόγραμμα του 1923, ακόμη στο ρόλο της Αντιπολίτευσης, το Κόμμα περιγράφει τον «πρακτικό του ιδεαλισμό», όπως χαρακτηριστικά σημειώνεται, και αναπτύσσει ένα σοσιαλιστικό πλάνο για την Αγγλική κοινωνία και Οικονομία, έχοντας σα βάση την ενίσχυση της εργατικής νομοθεσίας αλλά και την κρατικοποίηση μεγάλων τομέων της βιομηχανίας, όπως τα ορυχεία. Απευθύνεται σε όλα τα φύλα και σε όλες τις τάξεις, καλώντας τους «να κάνουν ένα γενναίο βήμα για μια ηθική και οργανωμένη κοινωνία που θα αντιπαρατίθεται στον ρυπαρό υλισμό και θα τείνει τας χείρας στους ανθρώπους που αγωνίζονται και που επιθυμούν ειρήνη, ασφάλεια και ευημερία». Ο μέχρι τότε μαρξιστικός επηρεασμός, κρύβεται και στην φράση «η ανεργία αποτελεί ασθένεια του υπάρχοντος οικονομικού συστήματος, κοινή για κάθε βιομηχανική χώρα, ανεξάρτητα από το αν ασκούνται προστατευτικές πολιτικές ή αν ισχύει η ελεύθερη αγορά»³⁸.

Με την πάροδο του χρόνου και καθώς το BLP αναλάμβανε κυβερνητικές υποχρεώσεις, τα προγράμματα γίνονται πιο μακροσκελή, αναπτύσσουν και αναφέρουν, πια, περισσότερες πτυχές της ζωής της MB, απευθυνόμενα σιγά- σιγά σε πιο πλατιές μάζες και σε ένα κοινό πιο ρευστό, που δεν αποτελούσε την, μέχρι τότε, παραδοσιακή εργατική εκλογική του βάση, αλλά ήταν ανοιχτό σε αλλαγή της παραδοσιακής του ψήφου.

Στο Πρόγραμμα του 1924 ο ρεαλισμός κάνει για πρώτη φορά την εμφάνισή του. Παρουσιάζονται οι έννοιες «constructive policy of National Development» (εποικοδομητική πολιτική για την Εθνική Ανάπτυξη), «restoration of trade with other nations» (αποκατάσταση των εμπορικών σχέσεων με άλλες χώρες), «Labour Government has made progress in stimulating enterprises» (Η Κυβέρνηση των Εργατικών σημείωσε πρόοδο στην ενίσχυση της επιχειρηματικότητας), χωρίς να αναφέρεται η κρατικοποίηση ή η συμμετοχή των εργατών στη διαχείριση των βιομηχανιών. Το Πρόγραμμα αυτό δίνει την αίσθηση ότι τα πραγματικά προβλήματα της Αγγλικής Οικονομίας ήταν τόσο μεγάλα που

³⁷ Thorpe, A. (2008). A history of the British Labour Party: third edition. Basingstoke, UK: Palgrave Macmillan.. 1-7

³⁸ Πρόγραμμα 1923, «Labour Party General Election Manifesto 1923».

έστω και μικρά βήματα προς την ανάπτυξη επιχειρήσεων, σε συνδυασμό με ένα μεικτό αναπτυξιακό πλάνο, θα μπορούσαν να ανακουφίσουν τη φτώχεια και την ανέχεια των χαμηλότερων στρωμάτων.

Η ώρα της μετάθεσης των στόχων λόγω αντικειμενικών δυσκολιών είχε φτάσει: «.....*Το Εργατικό Κόμμα, σύμφωνα και με τις δημόσιες διακηρύξεις και τις ιδρυτικές του θέσεις, θα συνεχίσει να εργάζεται για τη σταδιακή μετατροπή του υπάρχοντος οικονομικού και βιομηχανικού συστήματος σε μια γνήσια Κοινοπολιτεία Εργασίας (Commonwealth of Labour). Το μονοπάτι όμως για το στόχο μας είναι μακρύ και στενό. Γνωρίζουμε τα γεγονότα. Αντιλαμβανόμαστε τις δυσκολίες, θα εργαστούμε με προσοχή και θα εξετάζουμε κάθε βήμα μας..... με στόχο αν όχι να εξαφανίσουμε την απληστία, αλλά τουλάχιστον να θέσουμε όρια στον ανταγωνισμό που οδηγεί στον θάνατο και την απώλεια*»³⁹.

Κλιμακούμενα, και προσπαθώντας ο Mac Donald να διαλύσει τους αρνητικούς καπνούς που είχε απλώσει το Συντηρητικό Κόμμα πάνω από τη φήμη των Labour, οι οποίοι και το «διέφθειραν» στον λαό, στο Πρόγραμμα του 1929, προχωρά σε δήλωση μετανοίας, δίνοντας ισχυρά διαπιστευτήρια στο σύστημα, στον Κοινοβουλευτισμό και στην ανερχόμενη μικρομεσαία τάξη «*Το Εργατικό Κόμμα δεν είναι ούτε Μπολσεβίκικο, ούτε Κομμουνιστικό. Αντιτίθεται στην βία, στην επανάσταση και στην απαλλοτρίωση των περιουσιών, ως μέσα για την εγκαθίδρυση της Νέας Σοσιαλιστικής Τάξης. Πιστεύει στην τάξη από την οποία προέρχεται η πρόοδος και σε δημοκρατικές μεθόδους*»⁴⁰.

Η περίοδος του McDonald είναι γεμάτη παλινωδίες και ανησυχία. Οι κυβερνήσεις εκείνης της εποχής, από τη μια είχαν να επιδείξουν το πρόγραμμα Wheatley Housing Act⁴¹ και μια σειρά νομοθετικών πρωτοβουλιών σχετικά με την εκπαίδευση, την ανεργία, την κοινωνική ασφάλιση και την προστασία της πρώτης κατοικίας. Από την άλλη όμως, ως Πρωθυπουργός ο ίδιος, μπήκε σε διαδικασία «σπασίματος» μεγάλων εργατικών απεργιών, κορυφώνοντας την πολιτική αυτή με την περίφημη φράση του «*τα επιδόματα ανεργίας, οι απαιτήσεις της Περιφέρειας, οι απεργίες με αιτήματα για αύξηση μισθών και ο περιορισμός της παραγωγής, δεν είναι εμπνευσμένα από τον Σοσιαλισμό. Τουναντίον μπορούν να αποπροσανατολίσουν το πνεύμα και την πολιτική κατεύθυνση του Σοσιαλιστικού κινήματος*», η οποία και στηλιτεύτηκε αρκούντως, τότε και τώρα από τους παραδοσιακούς Μαρξιστές⁴², και άνοιξε τον ασκό του Αιόλου για μια εσωκομματική κριτική- αριστερής και δεξιάς-, στοιχείο που δεν έλειψε ποτέ στα επόμενα χρόνια λειτουργίας του Κόμματος. Τελικά ο πρώτος Πρωθυπουργός του BLP από φόβο ότι επέρχεται εθνική καταστροφή, αν οι τράπεζες δεν μείνουν ικανοποιημένες, σχημάτισε εθνική Κυβέρνηση από το 1931- 1935, με τους Liberals και τους Tories, ενάντια στο Κόμμα του.

Το φιλόδοξο πρόγραμμα των πρώτων δεκαετιών του 20^{ου} αιώνα αντικαταστάθηκε γρήγορα από την αδυσώπητη πραγματικότητα του μεσοπολέμου στην Αγγλία (αχαλίνωτος πληθωρισμός, χαμηλή απόδοση της βιομηχανίας, ανεργία, ανάγκες για περικοπές των κοινωνικών παροχών), την οποία και έπρεπε το Κόμμα, από θέση ευθύνης πια, να διαχειριστεί⁴³.

Τα εκλογικά προγράμματα του BLP αυτής της πενταετίας έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς περνάνε, σταδιακά, από την αριστερή πολιτική ανάλυση των συνθηκών, σε απτά στοιχεία της κυβερνητικής περιόδου του κόμματος, βάζοντας σιγά- σιγά νερό στο κρασί του σοσιαλιστικού ύφους του. Η περίοδος αυτή είναι ένα αβέβαιο λάκτισμα προς την μετατροπή του σοσιαλιστικού του πυρήνα σε ένα κόμμα της παραδοσιακής Σοσιαλδημοκρατίας. Έτσι αν και δεν συντελέστηκαν μεγάλες αλλαγές στην MB με τις πρώτες, έστω και συνεργατικές, διακυβερνήσεις των Εργατικών, εντούτοις η συγκεκριμένη περίοδος κατέδειξε με σαφήνεια ότι το BLP μπορεί να κυβερνήσει, αποχωριζόμενο όμως θεμελιακών του θέσεων και συμμαχιών.

³⁹ Πρόγραμμα 1924, «Labour Party General Election Manifesto 1924».

⁴⁰ Πρόγραμμα 1929, «Labour Party General Election Manifesto 1929».

⁴¹ 50.000 εργατικές κατοικίες με χαμηλό δημόσιο μίσθωμα

⁴² Alex Callinicos, (April 1996). New Labour or socialism?.

Διαθέσιμο: <https://www.marxists.org/history/etol/writers/callinicos/1996/04/newlab.html>.

⁴³ Thorpe, A. (2008). A history of the British Labour Party: third edition. Basingstoke, UK: Palgrave Macmillan, σσ. 68-72

2.1.3 Clement Attlee 1945– 1955: Μια Κυβέρνηση που έμεινε στην Ιστορία

Ο Δεύτερος Παγκόσμιος πόλεμος και η συμμετοχή της MB βρήκε το Εργατικό Κόμμα ενωμένο και με πλήρη στήριξη των αιτιών του πολέμου, σε αντιδιαστολή με τις κριτικές για τον Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, όπως είχαν διατυπωθεί. Η συμμετοχή στην Εθνική Κυβέρνηση του 1940-1945 ήταν εκ των ουκ άνευ (*ψηφοφορία των μελών στο συνέδριο που πάρθηκε η απόφαση: 2.4 εκ υπέρ, έναντι 170.000 κατά*). Μάλιστα στο σχήμα αυτό, οι Υπουργοί του BLP κατείχαν σημαντικά και αρκετά χαρτοφυλάκια, από ότι η μέχρι τότε κοινοβουλευτική τους δύναμη, γεγονός που όπως ο Thorpe (2008, σ.107) υπογραμμίζει οφείλεται στη προσπάθεια του Τσώρσιλ να δημιουργήσει μια τεχνητή ισορροπία για να περιορίσει τις κριτικές του κόμματός του απέναντι στη διακυβέρνησή του.

Οι σειρήνες του πολέμου και το κλίμα ομοφωνίας της εποχής επηρέασαν και πάλι την γραμμή του κόμματος. Το BLP έχασε πολλά από τα χαρακτηριστικά της δεκαετίας του '20 και του '30. Το πάθος για κρατικοποίηση εγκαταλείφθηκε και οι αλλαγές στην Εργατική Νομοθεσία δεν διεκδικήθηκαν αρκετά. Το Κόμμα άρχισε να υπαναχωρεί από τη θέση του για έλεγχο του Κράτους στην Οικονομία και υιοθέτησε λογικές που ήθελαν δημοσιονομική εποπτεία⁴⁴.

Το τέλος του πολέμου, όμως, είχε φέρει μαζί του ελπίδες για μια νέα κοινωνία και για Δικαιοσύνη. Σε αυτό το κλίμα, τον Ιούλιο του 1945, το BLP βγήκε νικητής με 47,8% και με αρχηγό τον Attlee, σχηματίζοντας την πρώτη δική του Κυβέρνηση. Στο προεκλογικό πρόγραμμα αυτής της χρονιάς με σύνθημα *Let Us Face the Future* («...πέντε λέξεις που αποκρυστάλλωσαν τα μυαλά του κόσμου τότε...», όπως θα αναφέρουν στο Πρόγραμμα του 1950⁴⁵) υπογραμμίζεται για πρώτη φορά μια κλασική Κεϋνσιανή θέση ότι δεν είναι η υπερπαραγωγή που προκαλεί την ύφεση και την ανεργία, αλλά η ελλιπής κατανάλωση, και σαν λύση προτείνεται, η εκμετάλλευση όλων των διαθέσιμων πόρων και πηγών της Οικονομίας αλλά και η ενίσχυση των κοινωνικών δαπανών, έτσι ώστε η χώρα να αρχίσει να βγαίνει από το τέλμα της κρίσης (*..Industry in the Service of the Nation...*). Βασική επίσης θέση των Labours εκείνης της περιόδου ήταν ο περιορισμός των καρτέρ και των μονοπωλίων, μέσα από τον έλεγχο των τιμών αλλά και η ενίσχυση των δασμών των εξαγωγών (*...προτεραιότητα στον έλεγχο της αύξησης των τιμών έτσι ώστε να εξασφαλίσουμε την μετάβαση από την εποχή του Πολέμου, στην εποχή της Ειρήνης, Κρατικός Έλεγχος στα μονοπώλια και στα καρτέλ, Θα δώσουμε την απαραίτητη ενίσχυση στο Κράτος έτσι ώστε να επαναφέρουμε στα πόδια τους τις εξαγωγές...*)⁴⁶.

Με ήδη μια επιτυχημένη πενταετία διακυβέρνησης, στο Πρόγραμμα του 1950 οι θέσεις του Labour είναι ακόμη πιο ξεκάθαρες, *Work for all* (*Δουλειές για όλους*), *Raise Production - Lower Costs* (*Αύξηση Παραγωγής- Μείωση Κόστους*), *Industrial Democracy* (*Βιομηχανική Δημοκρατία*), *Socialized Industries* (*Κοινωνικές Επιχειρήσεις*). Ενώ ιδιαίτερα σε αυτό το κείμενο, ενδιαφέρον έχει ότι θέτει στους ψηφοφόρους διλήμματα χρησιμοποιώντας φράσεις όπως το παλιό και το νέο, το παρελθόν και το μέλλον, εμείς και αυτοί, σκιαγραφώντας τα δυο κέντρα εξουσίας και εντείνοντας το διπολισμό. Τέλος, η «χαλάρωση» από τις πρώιμες σοσιαλιστικές θέσεις γίνεται πια έκδηλη στο μέρος εκείνο του Προγράμματος όπου ταυτίζει την ιδεολογία με αόριστες αξιακές και κοινά αποδεκτές έννοιες, που στρογγυλεύουν το νόημα, αφορίζουν τον σκοπό και καταλήγουν σε έναν ιδεαλισμό που μπορεί να εμπνεύσει ευρύτερα στρώματα: «*Ο Σοσιαλισμός δεν καλλιεργείται από μόνος του. Η οικονομική ασφάλεια και η ελευθερία από τους δεσμευτικούς υλικούς δεσμούς του καπιταλισμού δεν είναι οι τελικοί στόχοι. Είναι τα μέσα για τον τελικό στόχο, την καλύτερευση του λαού ώστε να γίνει ευφυής, ελεύθερος, να συνεταιρίζεται, να επιχειρεί και να είναι πλούσιος πολιτιστικά. Είναι τα μέσα για τον τελικό στόχο της πλήρους και ελεύθερης ανάπτυξης κάθε ατόμου. Εμείς στο Εργατικό Κόμμα - άνδρες και γυναίκες από όλα τα επαγγέλματα και από κάθε σφαίρα της ζωής - έχουμε θέσει ως προτεραιότητα να δημιουργήσουμε*

⁴⁴ Thorpe, A. (2008). A history of the British Labour Party: third edition. Basingstoke, UK: Palgrave Macmillan, σσ.107-114

⁴⁵ Πρόγραμμα 1945, «Labour Party General Election Manifesto 1945».

⁴⁶ Πρόγραμμα 1945, «Labour Party General Election Manifesto 1945».

μια κοινωνία που να βασίζεται την δυναμική της στην απελευθέρωση όλων των θετικών χαρακτηριστικών του ανθρώπου. Πιστεύουμε ότι όλοι οι πολίτες έχουν υποχρεώσεις να εκπληρώσουν καθώς και δικαιώματα να απολαύσουν». Έτσι ο Σοσιαλισμός δεν είναι αυτοσκοπός είναι μέσο για μια κοινωνία, δικαιοσύνης και προσωπικής ολοκλήρωσης, χωρίς αναφορά σε τάξεις, κεφάλαιο και εγγενείς συγκρούσεις.⁴⁷

Αυτά τα χρόνια οι Εργατικοί εθνικοποίησαν πάνω από το 20% της Οικονομίας, υλοποιώντας κατά γράμμα το πρόγραμμα τους του 1945 («...*Public ownership of the fuel and power industries, public ownership of inland transport, Public ownership of iron and steel...*» Κρατικοποίηση των βιομηχανιών φυσικού αερίου, ενέργειας, ΜΜΜ, σιδήρου και ατσαλιού⁴⁸), και δημιούργησαν το National Health System (NHS), την κορωνίδα του κοινωνικού κράτους για την ΜΒ, εκμεταλλευόμενοι πόρους από τη φορολογία που επέβαλαν στα υψηλά εισοδήματα⁴⁹. Το BLP στα χρόνια του Attlee ενηλικιώθηκε, απέκτησε λόγο και μια σημαντική πολιτική παρακαταθήκη. Ακροβατώντας ανάμεσα στον Σοσιαλισμό και στην αριστερή σοσιαλοδημοκρατία πρόσφερε, όχι μόνο κοινωνικές μεταρρυθμίσεις, αλλά και ισχυροποίησε την βρετανική οικονομία μετά τους δυο συνεχείς πολέμους. Bread and butter plus a dream, όπως εύστοχα σχολιάζει ο Brivati (2000, σ.72) για το πνεύμα των Προγραμμάτων εκείνης της εποχής, αλλά και για την ίδια την διακυβέρνηση του Attlee, ίσως την μόνη που πραγματικά αξίζει να θυμάται το BLP εξ ολοκλήρου.

2.1.4 Η Δεκαετία του '60- Τα χρόνια του Wilson

Τα χρόνια από το 1964 μέχρι και το 1970 μπορούν ίσως να περιγραφούν ως μια μετωπική σύγκρουση της αριστερής Σοσιαλδημοκρατίας, επιπέδου Attlee, με τα αρνητικά οικονομικά νούμερα μιας κρίσης του Καπιταλισμού.

Ο Wilson ξεκίνησε με ελπίδες την διακυβέρνηση του. Το Πρόγραμμα του 1964 κάνει λόγο για ένα «εθνικό οικονομικό πλάνο με την βιομηχανία να συμπορεύεται σε συνεργασία με την Κυβέρνηση». Η σοσιαλδημοκρατική κατεύθυνση προς ένα κοινωνικό Κράτος ,που η Κυβέρνηση πρέπει να εγγυάται για τους πολίτες, εύγλωττα περιγράφεται ως «...σε μια κοινωνία όπου δεν παρέχονται υποδομές, όταν αυτές δεν είναι κερδοφόρες, και όταν η τάση προς το μονοπώλιο αυξάνεται, είναι έργο της Κυβέρνησης να διασφαλίσει όχι μόνο τη λειτουργία δομών αναψυχής για τα πλατιά στρώματα, αλλά και εύρος επιλογών...». Στο ίδιο πνεύμα, στηλιτεύει την «δεξιά» πρακτική της περικοπής των δαπανών για την επίτευξη μειώσεων στους φόρους «*Η Συνταγή που ακολούθησαν για την Βρετανία, σημ. οι Συντηρητικοί, ήταν η επαναφορά της ελεύθερης οικονομίας και η περικοπή των κοινωνικών δαπανών, προς όφελος της χαμηλής φορολογίας*» και το Κόμμα, μέσα από το Πρόγραμμα του προασπίζεται ως αντίβαρο στην αποτυχία του αρχόμενου τότε Νεοφιλελευθερισμού, τον κρατικό παρεμβατισμό που, όπως πιστεύει, μπορεί να εγγυηθεί την ανάπτυξη «*Οι ανάπηρες συνέπειες των πολιτικών τους υπέρ της ελεύθερης αγοράς είναι πλέον γνωστές. Πρώτον, επιβράδυναν το ρυθμό βιομηχανικής επέκτασης της Βρετανίας, έτσι ώστε ούτε οι πολιτικές σταμάτα- ξεκίνα των Tories μπόρεσαν να αποτρέψουν κάποια αύξηση της παραγωγής και του βιοτικού επιπέδου, με συνέπεια τα στατιστικά μας να είναι τώρα μεταξύ των χειρότερων στον δυτικό κόσμο. Δεύτερον, εάν είχαμε ακολουθήσει τις πολιτικές της υπόλοιπης Δυτικής Ευρώπης, από το 1951 και μετά, το εθνικό μας εισόδημα το 1964 θα ήταν κατά ένα τρίτο μεγαλύτερο από αυτό που είναι σήμερα. Τρίτον, θα έπρεπε να έχουμε επιπλέον £8 εκ. απόθεμα αγαθών και υπηρεσιών για την αντιμετώπιση των προβλημάτων της Βρετανίας και για την αύξηση του βιοτικού επιπέδου*».

Το Πρόγραμμα όμως του 1966 είναι καταδικασμένο να δίνει, από τη μια εξηγήσεις για την αναμικτή ανάπτυξη της προηγούμενης περιόδου, για τη μη ανταγωνιστικότητα των προϊόντων και για τα υψηλά

⁴⁷ Πρόγραμμα 1945, «Labour Party General Election Manifesto 1945».

⁴⁸ Πρόγραμμα 1950, «Labour Party General Election Manifesto 1950. Let Us Win Through Together».

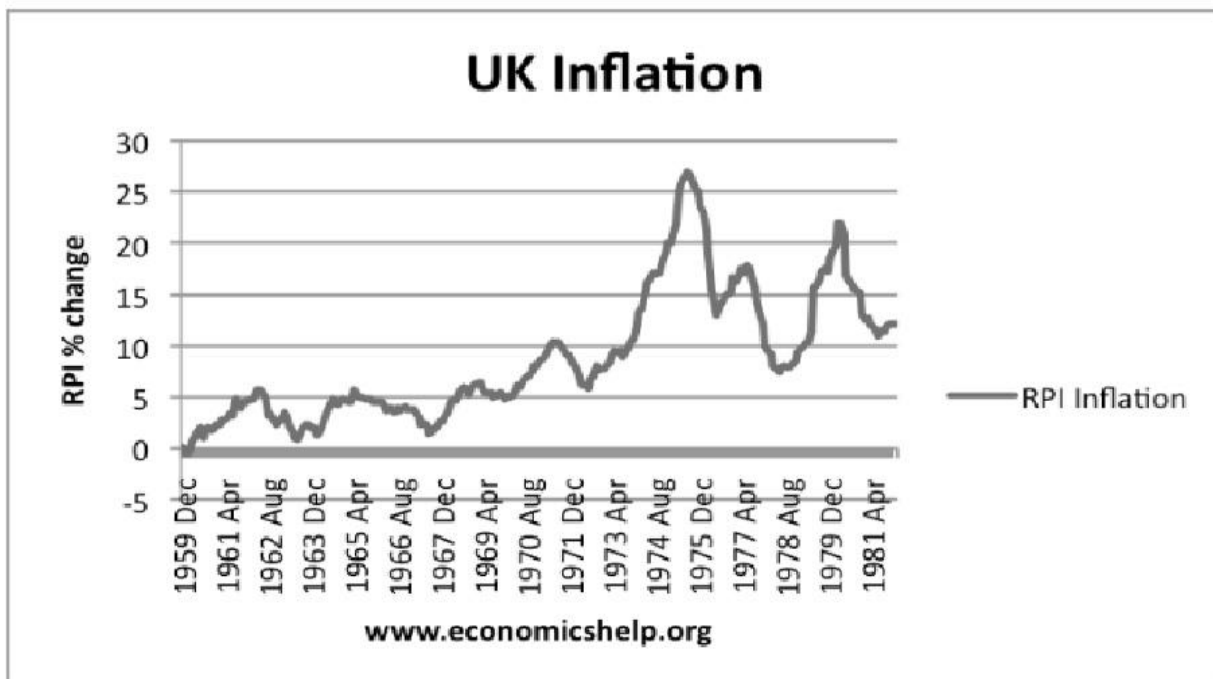
⁴⁹ Fielding, S. (2003). The Labour Party: Continuity and Change in the Making of New Labour. Palgrave Macmillan, σ.27.

ποσοστά ανεργίας, και από την άλλη υποσχέσεις ότι οι Labours έχουν το πλάνο για ξεπεράσουν αυτά τα παγόβουνα. Το Κόμμα, σε αυτό το Πρόγραμμα, ξεδιπλώνει αναλυτικά και με σθένος τη βαθιά του πίστη ότι τα εγγενή προβλήματα του καπιταλισμού και των συντηρητικών πολιτικών που η προηγούμενη Κυβέρνηση των Tories δεν απέτρεψε, οδήγησαν στην πτώση σημαντικών δεικτών («...Δεν κατάφεραν να εντοπίσουν τα νέα προβλήματα της δεκαετίας του '60 και κυριολεκτικά σπατάλησαν τους εθνικούς μας πόρους. Από λόγους πρεστίζ και νοσταλγίας, ασκούσαν πολιτικές στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής, των στρατιωτικών δαπανών και της οικονομίας, οι οποίες ήταν ολοένα και πιο άσχετες και ολοένα και πιο δαπανηρές . Πολιτικές που έκαναν διάτρητη την οικονομική μας δύναμη, εξάντλησαν τα αποθέματά μας και επιβάρυναν τους πόρους μας . Αντί να διασφαλίσουν μια σταθερή οικονομική ανάπτυξη, ένα ισχυρό ισοζύγιο πληρωμών, έναν ταχύ εκσυγχρονισμό των βιομηχανιών μας και τη σωστή ισορροπία μεταξύ δημόσιων και ιδιωτικών δαπανών, η Οικονομία αφέθηκε στα σκαμπανεβάσματα των αγορών, λες και ζούσαμε ακόμη στην εποχή του *laissez-faire*...»).

Ο Wilson δεν αναγνωρίστηκε ποτέ ως μεγάλος πολιτικός. Παρόλο που το BLP αυτή την περίοδο αφήνει το όνομά του κάτω από μεγάλες φιλελεύθερες πρωτοβουλίες (*Ανοιχτό Πανεπιστήμιο, απελευθέρωση του δικαιώματος στο διαζύγιο και την έκτρωση, αναγνώριση ομοφυλοφιλίας, κατάργηση λογοκρισίας και διακρίσεων κατά των γυναικών, κατάργηση θανατικής ποινής*), από μια ανοιχτή εξωτερική πολιτική (*Ιδιαίτερα κομβικής σημασίας ήταν η στάση του στον πόλεμο του Βιετνάμ, όπου η Αγγλία δεν συνείσφερε με στρατό της ΗΠΑ, ενώ παράλληλα κατάφερε να μην ανατρέψει τις παραδοσιακά καλές σχέσεις του Αμερικανό- Βρετανικού Άξονα. Ο Wilson ήταν ο πατέρας της απόσυρσης της MB από το Σουέζ αλλά και της έναρξης κάποιων χαλαρών σχέσεων με την ΕΣΣΔ*) και της προσπάθειας να αντιμετωπιστεί η ύφεση με ενίσχυση των κοινωνικών μέτρων (οι Labours επιδίωξαν πλήρη απασχόληση, έχτισαν εργατικά σπίτια με ρυθμό 400.000 ετησίως, εφάρμοσαν γενναία προγράμματα στην Εκπαίδευση, στην Υγεία, στήριζαν με πολιτικές την παιδική φτώχεια και άνοιξαν τα ταμεία για συντάξεις και μισθούς), εντούτοις η πραγματικότητα ήταν αδυσώπητη: 83% αυξήθηκαν οι φόροι για τους έχοντες αλλά η ανεργία έφτασε το 1εκ, το 1967 υποτιμήθηκε η Λίρα, δεύτερη αποτυχημένη προσπάθεια για είσοδο στην ΕΟΚ που ξανά απέτρεψε ο Ντε Γκόλ. Η σύγκρουση με τους αριθμούς ήταν μετωπική. Αλλά και όσοι, ακόμη και εντός του Κόμματος, ήθελαν να ανοίξει η Αγγλία σε ακόμη περισσότερα ιδιωτικά συμφέροντα και επενδύσεις, θεωρώντας ότι με τον Κρατισμό ανακόπτεται η ανάπτυξη, είχαν πια μια καλή δικαιολογία (μια μεγάλη διάσπαση της δεξιάς του πτέρυγας από την οποία προέκυψε το SDP- Social Democratic Party 1981-). Από δω και πέρα το Κόμμα, έψαχνε να βρει τον τρόπο «συντηρητικοποίησης» του.

2.2 Στρώνοντας τον Δρόμο για τον Τρίτο Δρόμο

Για πάνω από περίπου μια εικοσαετία μετά τον Πόλεμο, όπως παρατηρεί ο Seyd (1987, σσ. 17-19) η Σοσιαλδημοκρατία και οι Κενσιανές πολιτικές είχαν πράγματι λειτουργήσει στη MB. Υψηλά ποσοστά εργασίας πρόσδιδαν στο υψηλό επίπεδο ζωής, ισχυρό κοινωνικό κράτος, Δημόσια Υγεία και Παιδεία με ταυτόχρονη αποδοχή ιδιωτικών επιλογών σε αυτούς τους τομείς, και μια μικτή οικονομία, με την παράλληλη λειτουργία κρατικών επιχειρήσεων και ιδιωτικών κεφαλαίων που απέδιδε καρπούς, είχαν διαμορφώσει μια κοινωνική και ιδεολογική συναίνεση στη χώρα. Οι από διαφορετικά μετερίζια προσπάθειες για αντιμετώπιση των μεγάλων οικονομικών προβλημάτων της χώρας (*χαμηλή ανάπτυξη, αύξηση εισαγωγών και μείωση εξαγωγών, νομισματικές αδυναμίες*), που παρουσιάστηκαν από την δεκαετία του 1970 και μετά, έσπασαν την μεταπολεμική πολιτική σταθερότητα και προκάλεσαν τριγμούς, πρώτα και κύρια στο BLP.

50

Οι έριδες ανάμεσα στην δεξιά και αριστερή πτέρυγα του κόμματος αναζωπυρώθηκαν, κυρίως πάνω σε διαφορές που είχαν να κάνουν με την μορφή της πολιτικής αναδιάταξης του Κράτους. Κρατικοποιήσεις vs ενδυνάμωση της οικονομίας και επέκταση των δραστηριοτήτων ήταν ο βασικός άξονας πάνω στον οποίο διαχωρίζονταν οι δυο τάσεις. Ο Χειμώνας της Αποσύνδεσης (*Winter of Discontent 1978–1979*) αποκάλυψε τα μεγάλα προβλήματα που είχε το Κράτος της ΜΒ και πολλοί μέσα στο Κόμμα ζητούσαν να σπάσει ο δεσμός με τα συνδικάτα, υποστηρίζοντας ότι είχαν γίνει μη δημοφιλή λόγω της παραπαίουσας κατάστασης των υπηρεσιών των δημόσιων οργανισμών. Και έτσι ενώ οι Tories βρήκαν γρήγορα την «απάντηση» (σημ. Θάτσερ) στα μεγάλα κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα που μάστιζαν την χώρα, οι Εργατικοί, πάλευαν, οι μισοί να αποδεχτούν την Αλλαγή, και οι άλλοι να πείσουν για την «αποτυχία» του δρόμου του '50 και του '60.

2.2.1 Η ηγεσία του Kinnock: Το «Νέο» Εργατικό Κόμμα προ των πυλών

Η ηγεσία του Kinnock, σύμφωνα με τον Shaw (2002, σσ. 10-23) παρά τις συνεχείς εκλογικές αποτυχίες του, άφησε σαν κληρονομιά ένα διαφορετικά δομημένο οργανωτικά κόμμα και αποφασισμένο για μια μεγάλη στροφή προς την ιδιωτική Οικονομία. Ο Kinnock το 1984- 1985, κατά τη διάρκεια της μεγάλης και ιστορικής απεργίας των ανθρακωρύχων, ήρθε σε ευθεία σύγκρουση με τις συνδικαλιστικές οργανώσεις που ήταν μέλη του κόμματος, καθώς και με το σύνολο σχεδόν της αριστεράς του πτέρυγας, ιδίως αυτής των Τροτσκιστών. Ο Πρόεδρος του BLP υπερασπιζόταν την γραμμή της «νομιμότητας», ενώ οι εργάτες ήθελαν ευθεία και απόλυτη ρήξη, με κάθε μέσο, με την Κυβέρνηση των Συντηρητικών.

Σε ρήξη ήρθε όμως και για την προσπάθειά του να επιβάλει μια ψήφο ανά μέλος (*πρόταση για κατάργηση του Άρθρου 4 του Καταστατικού*), που στόχο είχε τον περιορισμό της δύναμης της αριστερής τάσης και του συνδικαλιστικού χαρακτήρα του κόμματος, όταν τα trade unions, παραδοσιακά είχαν μεγαλύτερη ποσόστωση στις ψηφοφορίες, λόγω της μεγάλης κοινωνικής τους επιρροής. Γροθιά στο στομάχι του αριστερισμού ήταν ο λόγος του στο Συνέδριο του 1985, δίνοντας ξεκάθαρα τον τόνο της ηγεμονίας της δεξιάς τάσης στο BLP. «*Θα σας πω τι συμβαίνει με τις αδύνατες υποσχέσεις: Ξεκινάς με υπεραναλύσεις και καταλήγεις σε ένα άκαμπτο δόγμα το οποίο στηρίζει*

⁵⁰ Economics Help. History of Inflation in UK. Διαθέσιμο: <https://www.economicshelp.org/blog/2647/economics/history-of-inflation-in-uk/>.

λυσσαλέα μέσα στα χρόνια ενώ γίνεσαι πια ξεπερασμένος, άστοχος και αναντίστοιχος με τις ανάγκες της κοινωνίας, καταλήγοντας σε ένα γκροτέσκο χάους⁵¹.

Στο προεκλογικό πρόγραμμα του Κόμματος του 1987 με σύνθημα «*Britain is crying out for change*», ο Kinnock εισάγει τον μοντερνισμό στις πολιτικές του κόμματος και αγκομαχά να επιτεθεί στους Συντηρητικούς, κυρίως στον τομέα των μεγάλων ποσοστών ανεργίας που έφερε η Κυβέρνησή τους. Εντύπωση όμως προκαλεί, παρά την παραδοσιακή θέση του Κόμματος, μέχρι τότε, για εθνικοποιήσεις και έναν ισχυρό κυβερνητικό έλεγχο στην Αγορά, η κατηγορία προς την Θάτσερ για αυξανόμενο κρατικό έλεγχο στην Οικονομία και για συγκεντρωτική διοίκηση «...8 χρόνια ενός αυξανόμενου κρατικού ελέγχου, μιας κεντρικής διοίκησης, κατάργησης δικαιωμάτων και διαπραγματεύσεων....».

Σε αντίθεση, επίσης με τις παραδοσιακές θέσεις του Labour, το Κόμμα υπό τον Kinnock, από το 1987 και μετά φάνηκε πως «ανοίγει» λίγο περισσότερα τα στενά πλαίσια του κρατισμού («*Είναι πεποιθήσή μας ότι, με τις σωστές δεξιότητες, τον σωστό εξοπλισμό και τη στήριξη μιας κυβέρνησης που δεσμεύεται να ενθαρρύνει τις επιχειρήσεις και την καινοτομία, ο λαός της Βρετανίας μπορεί να κάνει τη χώρα μας πιο αποτελεσματική, πιο ανταγωνιστική και πιο κοινωνικά δίκαιη*»). Στο Πρόγραμμα υπογραμμίζεται η συνέχιση της επιχειρηματικής επεκτατικής δραστηριότητας θεωρώντας την ως πυλώνα στην πορεία για ένα δυνατό Κράτος («*Πρέπει να σωρεύσουμε πόρους με σκοπό τον εκσυγχρονισμό και την ενδυνάμωση των βιομηχανιών και των υπηρεσιών που κρατούνε ζωντανή τη Βρετανία. Πρέπει να εξασφαλίσουμε την συνέχιση της αναγκαίας επέκτασης για την ανάκτηση μιας οικονομίας που να μπορεί να αντέξει*»).

Κλιμακώνοντας, έτσι, τις πιο κεντρώες σοσιαλδημοκρατικές θέσεις του BLP, στο Πρόγραμμα του 1992 εμφανίζεται το σύνθημα «*A government which business can do business with*», διαμορφώνοντας μια νέα πολιτική για το Κόμμα, όπου η Κυβέρνηση να μην έχει ρυθμιστικό ρόλο αλλά μόνο στον τομέα της δημιουργίας κατάλληλων ευκαιριών και ενός σταθερού οικονομικού περιβάλλοντος για να ακμάσει η επιχειρηματικότητα. Το BLP υπό τον Kinnock δεσμεύεται να παίξει αυτόν τον ρόλο υποσχόμενο μια φιλο- επιχειρηματική Εργατική Κυβέρνηση, αποκλείοντας έτσι φυσικά και την όποια αύξηση στους φόρους μετοχών και κερδών (επίσης παραδοσιακή θέση του Κόμματος)⁵² «*Οι σύγχρονες Κυβερνήσεις παίζουν τον στρατηγικό ρόλο να μην υποκαθιστούν την αγορά, αλλά να διασφαλίζουν ότι η αγορά λειτουργεί σωστά. Οι ανταγωνιστές μας στην Ευρώπη και αλλού αναγνωρίζουν ότι η βιομηχανική πολιτική πρέπει να είναι η καρδιά της Οικονομικής ατζέντας. Είναι ευθύνη της Κυβέρνησης να δημιουργεί τις κατάλληλες εκείνες συνθήκες, ώστε η επιχειρηματικότητα να ανθίζει. Οι επιχειρήσεις χρειάζονται μια σταθερή και ισορροπημένη ανάπτυξη, με σταθερά επιτόκια συναλλαγών, σταθερούς και ανταγωνιστικούς μισθούς, δυνατές περιφερειακές οικονομίες πρόσφορες για νέες επενδύσεις και χαμηλό πληθωρισμό. Εμείς μπορούμε να τους τα προσφέρουμε....*».

Η σοσιαλιστική πλευρά του BLP έπνεε τα λούστια με τον Kinnock, το ίδιο και τα μεγάλα οράματα για κοινωνικό κράτος. Σε αυτό το αμάλγαμα σοσιαλιστικών και νέο- σοσιαλδημοκρατικών ιδεών που είναι το πρόγραμμα του 1987, το BLP θέτει ως στόχο να ενδυναμώσει το αίσθημα ελευθερίας στους πολίτες, αντιμετωπίζοντας την φτώχεια, ενισχύοντας τα προγράμματα εργασίας, επενδύοντας στην Παιδεία και αναδιατάσσοντας την Δημόσια Υγεία «*Ο στόχος των Εργατικών είναι να πλατύνει και να εμβαθύνει την ελευθερία των ατόμων, μέσα στην κοινωνία: να τους ελευθερώσει από την φτώχεια, την εκμετάλλευση και τον φόβο...*». Μια πολιτική πρόταση που ονομάζει με κάπως ηθικοπλαστικό τρόπο τη κοινωνική πρόνοια, για ιδιωτική όμως χρήση «...ο Βρετανικός λαός γνωρίζει ότι η συλλογική πρόβλεψη για ιδιωτική χρήση είναι ο πιο αποτελεσματικός τρόπος για να εξασφαλίσουν την ελευθερία τους ως ιδιώτες. Ενώ οφείλουν να ανταποκρίνονται στις ηθικές τους υποχρεώσεις και να αντιλαμβάνονται ότι η δικαιοσύνη είναι ένας τρόπος ζωής σε εθνικό επίπεδο. Οι αξίες είναι η ουσία του

⁵¹ Shaw, Eric. The Labour Party since 1979 Crisis and Transformation. Routledge, 2002, σ.10

⁵² Thorpe, A. (2008). A history of the British Labour Party: third edition. Basingstoke, UK: Palgrave Macmillan, 230-231

δημοκρατικού μας σοσιαλισμού...». Ακόμη, παρόλο που το Πρόγραμμα του 1992 έχει μια σειρά μέτρων που αφορούν στην ενίσχυση των δημοτικών κατοικιών, τα επιδόματα τέκνων και μικρές μειώσεις στην φορολογία, η νέα λογική του BLP, λίγα χρόνια πριν επισήμως προσθέσει στον τίτλο του το New, είναι η ενίσχυση της Οικονομίας και η ισχυροποίηση της χώρας ως πρωταγωνίστρια στο διεθνές εμπόριο, μέσω προσέλκυσης ιδιωτικών επενδύσεων, και η, μετά, άσκηση κοινωνικής πολιτικής με βάση τα θετικά πλεονάσματα, μια σαφής δηλαδή μετατόπιση από τις οραματικές θέσεις περί κοινωνικής δικαιοσύνης και αναδιανομής του πλούτου που το BLP υπερασπιζόταν κατά το παρελθόν.

Συμπερασματικά, από το 1979 μέχρι και το 1996 το BLP έβλεπε σαν εφιάλη, την απουσία του από την Κυβέρνηση να εδραιώνεται. 16 χρόνια οι Συντηρητικοί κέρδιζαν τη μια μάχη μετά την άλλη και οι εσωτερικές έριδες στο κόμμα είχαν πια γιγαντωθεί. Η Ιστορία του BLP καθ' όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του '80 είναι μια προσπάθεια επιβίωσης στην Αντιπολίτευση και αντιμετώπισης των εσωτερικών τάσεων που τελικά καθόρισαν το νέο πολιτικό στίγμα του Κόμματος.

Ο Kinnock είχε σημάνει την αρχή: η αριστερή πτέρυγα του κόμματος, οι ιδρυτικές του αρχές και η σοσιαλιστική του ιδεολογία είχαν δαιμονοποιηθεί. Έπρεπε άμεσα να βρεθεί μια καινούργια πλατφόρμα που θα γίνονταν αποδεκτή σε μεγαλύτερα ακροατήρια και η οποία θα οδηγούσε απευθείας στο νούμερο 10 της Downing Street. Μια τέτοια πλατφόρμα και μια τέτοια στροφή που μόνο μια νέα ηγεσία θα μπορούσε να την υλοποιήσει. Ο Μπλερισμός ήταν μόνο θέμα κάποιων ακόμη χρόνων.

Η νέα ιδεολογικό- πολιτική πλατφόρμα και ο νέος κομματικός οργανισμός που περιγράφονται με το όνομα *New Labour* δεν ήρθαν εν μια νυκτί στο προσκήνιο. Κομμάτια του, στοιχεία του και πρωτόλειες μορφές του είχαν κάνει την εμφάνισή τους κατά τα προηγούμενα χρόνια, ιδίως κατά την δύσκολη, για το κόμμα, δεκαετία της Πρωθυπουργίας Θάτσερ, όταν τα παραδοσιακά ερείσματα, συνθήματα και ιδεολογικά αφηγήματα του BLP κατέρρεαν σαν domino απειλώντας το μέλλον του κόμματος⁵³. Για πολλούς η προσπάθεια επανίδρυσης του κόμματος ήταν μονόδρομος, μόνο που για πολλούς αυτή η επανίδρυση σήμαινε και απώλεια ταυτοτικών χαρακτηριστικών και μια μεγάλη ρήξη με το αριστερό κομμάτι του BLP. Σταθμός σε αυτή την πορεία ήταν η ηγεσία του Kinnock (1983-1992) όπου στη προσπάθεια ανακοπής του νικηφόρου καλπασμού των Tories το αριστερό κομμάτι του Κόμματος παραμερίστηκε και οι πιο κεντρικές πολιτικές αποτυπώθηκαν τόσο στα προγράμματα, όσο και στην ρητορική του BLP, χωρίς όμως να καταφέρουν ανατρέψουν το αποτέλεσμα και ανοίγοντας τον δρόμο για την εποχή του Blair. Ήταν πιο φανερό ότι η αριστερή Σοσιαλδημοκρατία, για το BLP, δεν ήταν πια μια από τις «εναλλακτικές», παραφράζοντας την περίφημη φράση της Θάτσερ «there's no alternative».

⁵³ Heffernan, R. (2001). *New Labour and Thatcherism Political Change in Britain*. New York: Palsgrave Macmillan, σ.85

Κεφάλαιο 3

«Νέο Εργατικό Κόμμα- Νέα Βρετανία»

54

Την 1^η Μαΐου του 1997 ο βρετανικός λαός εξέλεξε, μετά από 20 χρόνια περίπου, μια Κυβέρνηση Εργατικών, βγάζοντας έτσι από το σκοτάδι και την εσωστρέφεια το BLP⁵⁴. Οι Εργατικοί αναδύθηκαν από τις στάχτες των συνεχόμενων εκλογικών ηττών και το κόμμα ήταν πια, ξανά, ηγέτιδα δύναμη στην Αγγλική πολιτική σκηνή, αυτή τη φορά με ένοικο της Downing Street, τον Tony Blair.

Ο Μπλερ, νέος, φέρελπις, με μια πολύ καλή επικοινωνιακή εικόνα, ένα σύγχρονο πρόσωπο με ευρωπαϊκό αέρα, ταύτισε την δίψα του Κόμματος για επάνοδο, με την προσωπική του φιλοδοξία και έγινε ένας αδιαμφισβήτητος ηγέτης για πάνω από μια δεκαετία, ο οποίος, όπως και η Θάτσερ, επηρέασε τους όρους του πολιτικού γίγνεσθαι, άφησε ιστορία και προκάλεσε καταδίκες αλλά και θαυμασμό⁵⁶. Όταν τον Ιούλιο του 1994 έγινε αρχηγός του BLP, ουσιαστικά πήρε από το χέρι τους Εργατικούς και μέσα από εσωκομματικές διαδρομές, μια φαντεζί επικοινωνιακή πολιτική, ένα μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα, που ευαγγελιζόταν πολλές αλλαγές- τόσο για το Κόμμα, όσο και για την Κοινωνία- πέρασε το BLP στην νέα του εποχή με μια μεγάλη στροφή, που το σημάδεψε για πάντα.

«Θέλω να ξεκαθαρίσω κάτι εξαρχής: για μένα είναι τιμή όταν με κατηγορούν ότι θέλω ένα κόμμα μοντέρνο, πειθαρχημένο και με ένα ισχυρό κέντρο. Δεν θα κάνουμε τη χάρη στους Tories που θέλουν το Labour ένα κόμμα διχασμένο, χωρίς να μπορεί να παρουσιάσει μια συνεκτική πολιτική πρόταση στους πολίτες. Αυτές οι μέρες έχουν περάσει ανεπιστρεπτί. Στόχος μας είναι η επιτυχία του κόμματος και η μακροήμερευση της Κυβέρνησης. Tony Blair, The Independent, 20 November 1998»⁵⁷.

⁵⁴ BBC (2010). The rise and fall of New Labour. Διαθέσιμο: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-10518842>.

⁵⁵ Bevir, M. (2005). New Labour: a Critique. London: Routledge, σ. 10

⁵⁶ Fielding, S. (2003). The Labour Party: Continuity and Change in the Making of New Labour. Palgrave Macmillan, σ. 14.

⁵⁷ Brivati, B. and Heffeman, R. (2000), *Labour Party: a Centenary History*. Macmillan Press.

Κατά τα πρώτα χρόνια της ηγεσίας του, ο Μπλερ είχε ως στόχο να πείσει το εσωκομματικό ακροατήριο για την ανάγκη του κόμματος για μεταρρύθμιση, εκσυγχρονισμό και ακόμη περισσότερο, είχε σκοπό, να διαμορφώσει ένα προφίλ που να τον εδραιώνει ως ηγέτη του κόμματος και ικανού, μελλοντικού, Πρωθυπουργού⁵⁸. Η αλήθεια είναι πως ο Μπλερ έβρισκε το Κόμμα και λίγο απαρχαιωμένο και λίγο αναχρονιστικό και λίγο αναντίστοιχο με τις συγκυρίες και τις ανάγκες της τότε Βρετανικής κοινωνίας και θεωρούσε ότι η απάντηση στην εκλογική στασιμότητα ήταν η επανίδρυση του Κόμματος ως New Labour, το οποίο και θα σηματοδοτούσε ένα καινούργιο μέλλον για την χώρα.

Το New Labour ήταν ο Τόνυ Μπλερ και ο Τόνυ Μπλερ ήταν αυτός που τράβηξε τη διαχωριστική γραμμή μιας καθαρής και απόλυτης στροφής, από το Παλιό στο Καινούργιο Κόμμα, που ευαγγελίστηκε τον Τρίτο Δρόμο της Αλλαγής.

«Ο Τρίτος Δρόμος σημαίνει εκσυγχρονισμένη κοινωνική δημοκρατία, παθιασμένη με τη δέσμευσή της στην κοινωνική δικαιοσύνη και στους στόχους της κεντροαριστεράς, αλλά ευέλικτη, καινοτόμα και κινούμενη προς τα μπρος για την επίτευξη των στόχων. Ο Τρίτος Δρόμος δεν είναι μια απόπειρα να μοιράσουμε τη διαφορά μεταξύ Δεξιάς και Αριστεράς. Αφορά παραδοσιακές αξίες σε ένα κόσμο που έχει αλλάξει... Και τι (λέμε) για την πολιτική; Η προσέγγισή μας είναι ο «συνεχής αναθεωρητισμός», μια συνεχής αναζήτηση για καλύτερα μέσα για να πετύχουμε τους στόχους μας, βασισμένη σε μια εγγύτερη θέση των αλλαγών που λαμβάνουν χώρα στις προχωρημένες βιομηχανικές κοινωνίες»⁵⁹.

3.1 Τα εκλογικά Προγράμματα του Blair

3.1.1 Είναι μόλις 1997

Το New Labour πρώτη φορά συστήνεται στον αγγλικό κόσμο μέσω του προεκλογικού προγράμματος του 1997, ένα μακροσκελές και με πολλά κεφάλαια και υποκεφάλαια κείμενο που προσεγγίζει όλα σχεδόν τα ζητήματα της πολιτικής ζωής, το οποίο και εγκαινιάζει επίσημα την εισαγωγή, στην πολιτική της MB, της σύγχρονης Σοσιαλδημοκρατίας. Η χρήση αφηρημένων και μονοσήμαντων συνθημάτων είναι συχνή (πχ. *We will help you get more out of life- Τίτλος στην ενότητα για το περιβάλλον*), όπως επίσης και η παρουσία προσωπικών αντωνυμιών και ονομαστικών πτώσεων ενικού, καταδεικνύοντας έτσι την πλήρη ταύτιση του ηγέτη με την γραμμή.

Στις ενότητες του Προγράμματος αυτού είναι έκδηλη η επιρροή των θέσεων από τον λεγόμενο Τρίτο Δρόμο, την νέα ιδεολογικοπολιτική δηλαδή ταυτότητα του Κόμματος και η εκπαραθύρωση των σοσιαλιστικών πτυχών του BLP. *«Έχουμε στόχο να αφήσουμε πίσω μας τη πικρή πολιτική διαμάχη της αριστεράς και της δεξιάς που δίχασαν τη χώρα μας για πάρα πολλές δεκαετίες. Πολλές από αυτές τις συγκρούσεις δεν έχουν την παραμικρή σχέση με το σύγχρονο κόσμο –δημόσιο εναντίον ιδιωτικού, αφεντικά εναντίον των εργατών, μεσαία τάξη εναντίον εργατικής τάξης. Είναι καιρός γι' αυτή τη χώρα να προχωρήσει και να προχωρήσει μπροστά. Είμαστε περήφανοι για την ιστορία μας, περήφανοι για ό,τι έχουμε πετύχει –όμως πρέπει να μαθαίνουμε από την ιστορία μας, όχι να είμαστε αλυσσοδεμένοι σ' αυτήν».*

Περαιτέρω, ιδιαίτερα ξεκάθαρη είναι και η γραμμή που τραβάει ο Μπλερ αναφορικά με τις σχέσεις του Κόμματος με τα Σωματεία, τον παραδοσιακό δηλαδή πυρήνα του BLP, σπάζοντας έτσι το «κοινωνικό συμβόλαιο του Κόμματος», όπως σχολιάζει ο Robert Taylor στο βιβλίο των (Seldon & Hickson, 2009, σ.71). *«Ξαναγράψαμε το καταστατικό μας, το νέο άρθρο 4, για να θέσουμε δέσμευση στην επιχειρηματικότητα παράλληλα με τη δέσμευση στη δικαιοσύνη. Αλλάξαμε τον τρόπο που χαράσσουμε πολιτική και θέσαμε τις σχέσεις με τα εργατικά συνδικάτα σε σύγχρονη βάση όπου δέχονται*

⁵⁸British Political Speech. Leader's speech, Brighton 1995. Tony Blair (Labour). Διαθέσιμο: <http://www.britishpoliticalspeech.org/speech-archive.htm?speech=201>.

⁵⁹ Plant, R., Beech, M. & Hickson, K. (2004). *The Struggle for Labour's Soul Understanding Labour's political thought since 1945*. London: Routledge, σ.106

ότι μπορούν να αντιμετωπίζονται με αμεροληψία αλλά χωρίς εύννοια από μία κυβέρνηση των Εργατικών. Οι βουλευτές μας επιλέγονται πλέον από τα απλά κομματικά μέλη, όχι από μικρές επιτροπές ή ομάδες πίεσης».

Ο ομφάλιος λώρος κόβεται με τον πιο επίσημο τρόπο. Οι συνδικαλιστικές οργανώσεις αποτελούν πια βαρίδι για το Κόμμα και η δέσμευση των πολιτικών σε μια ανοιχτή αγορά δεν συνάδει με το να κλείνει η νέα Κυβέρνηση το μάτι στις απεργίες και στις συνδικαλιστικές απαιτήσεις: «Στις εργασιακές σχέσεις καθιστούμε σαφές ότι δεν θα υπάρχει επιστροφή στις μεταφερόμενες ομάδες περιφρούρησης των απεργιών, στα *secondary action*, στις απεργίες χωρίς ψηφοφορία ή στο νόμο για τα εργατικά συνδικάτα της δεκαετίας του 1970. Αντί γι' αυτά θα υπάρχουν βασικά ελάχιστα δικαιώματα για το άτομο στον εργασιακό χώρο, όπου στόχος μας είναι η συνεργασία όχι η σύγκρουση μεταξύ εργοδοτών και εργαζομένων».

Επίσης, η διατήρηση του status quo πολλών αρνητικών μεταρρυθμίσεων από την εποχή της Θάστερ-Μέιτζορ αλλά και του γεγονός ότι ο Μπλερ γύρισε την πλάτη στα Σωματεία, καθρεφτίζεται και στις προεκλογικές θέσεις για τον τομέα των συγκοινωνιών (*Railways, Tube*) όπου ως λύση για την αναδιάρθρωση των υπηρεσιών δίνεται η συνεργασία ιδιωτικού- δημόσιου τομέα, γεγονός που είναι άξιο υπογράμμισης, αφού συνιστά πλήρη διάσταση τις από παλαιότερες θέσεις των Labour σχετικά με την κρατικοποίηση του τομέα. «...Η διαδικασία ιδιωτικοποίησης των σιδηροδρόμων έχει πλέον εν πολλοίς ολοκληρωθεί. Δημιούργησε περιουσίες για λίγους, αλλά υπήρξε επιζήμια για το φορολογούμενο. Κατακερμάτισε το δίκτυο και τώρα απειλεί τις [παρεχόμενες] υπηρεσίες. Το έργο μας θα είναι να βελτιώσουμε την κατάσταση όπως θα τη βρήκαμε και όχι όπως θα θέλαμε να είναι...».

Ακόμη, σε αυτό το Προεκλογικό Πρόγραμμα οι αναφορές στο κράτος πρόνοιας δεν παραπέμπουν σε καμία περίπτωση στα προγράμματα των Labour της δεκαετίας πχ. του '60 ή του '50. «Επιπρόσθετα, θα αντιμετωπίσουμε τα νέα ζητήματα που έχουμε μπροστά μας. Θα είμαστε το Κόμμα της μεταρρύθμισης του κράτους πρόνοιας. Με διαβούλευση και συνεργασία με το λαό θα σχεδιάσουμε ένα σύγχρονο κράτος πρόνοιας βασισμένο στην αμοιβαία αλληλεξάρτηση δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, όπως ταιριάζει στο σύγχρονο κόσμο» αναφέρει το Πρόγραμμα του BLP, αποδεικνύοντας ότι ο εκσυγχρονισμός είχε βρει την εφαρμογή του και στον τομέα του κοινωνικού κράτους.

Η Κυβέρνηση Μπλερ από πολύ νωρίς ήταν στοχοπροσηλωμένη στην μείωση του Δημόσιου Χρέους και σε εφαρμογή πολιτικών που θα αύξαναν το πλεόνασμα. Πράγματι, μέχρι το 2000 είχε καταφέρει να ανατρέψει στην Οικονομία το -£63 εκ. χρέος σε £20 εκ. πλεόνασμα. Μέρος της επιτυχίας αυτής βασίζεται στο πολυδιαφημισμένο, στο Πρόγραμμα του 1997, «welfare to work program», όπου μείωσε τις επιδοματικές δαπάνες ανοίγοντας εργασιακά προγράμματα με χαμηλά αμοιβόμενες θέσεις και με ελαστικές συνθήκες εργασίας. «Το πρόγραμμα ευημερίας στην εργασία των Εργατικών θα καταπολεμήσει την ανεργία και θα σπάσει τη σπειροειδή κίνηση των αυξανόμενων δαπανών για την κοινωνική ασφάλιση. Ένας έκτακτος εφάπαξ φόρος στα πλεονάζοντα κέρδη των ιδιωτικοποιημένων εγκαταστάσεων θα χρηματοδοτήσει το φιλόδοξο πρόγραμμά μας». Πράγματι οι δαπάνες του προϋπολογισμού για το κοινωνικό κράτος έπεσαν επί Μπλερ από το 40% στο 17%⁶⁰.

«Σε κάθε πολιτικό πεδίο έχει σχεδιαστεί μια νέα και διακριτή προσέγγιση, που διαφέρει τόσο από τις λύσεις της παλιάς αριστεράς όσο και από αυτές της Συντηρητικής δεξιάς»⁶¹.

Πόσο αλήθεια έκρυβε η φράση αυτή της εισαγωγής του Προγράμματος του 1997 αναφορικά με την διαχείριση του Συστήματος Δημόσιας Υγείας. Ο χειρισμός του NHS αποτελεί ένα κλασικό παράδειγμα της αναστροφής των παραδοσιακών πολιτικών του Κόμματος, το καμάρι του BLP που έφερε φαρδιά πλατιά την υπογραφή του Attlee 50 χρόνια πριν περίπου.

⁶⁰ Socialism Today. (2001). Fighting New Labour privatization. Διαθέσιμο: <http://socialismtoday.org/archive/61/privatisation.html>.

⁶¹ Powell, M. (2000). New Labour and the third way in the British welfare state: a new and distinctive approach? Critical Social Policy, Sage.

Έτσι ενώ οι προεκλογικές δεσμεύσεις του NBLP για το NHS περιείχαν γενναίες υποσχέσεις για αναδιάρθρωση του Βρετανικού Συστήματος Υγείας (...*Θα ξαναχτίσουμε το NHS, μειώνοντας τις δαπάνες διοίκησης και αυξάνοντας τις δαπάνες στη φροντίδα των ασθενών ... ή Θα σώσουμε το NHS*) με στόχους για μείωση της αναμονής των ασθενών, θέσπιση υψηλών προτύπων για τα νοσοκομεία, εισαγωγή ανεξάρτητης υπηρεσίας προτύπων τροφίμων και αύξηση των δαπανών με πραγματικούς όρους, τελικά το NHS μετά το Blairism βρέθηκε στο πιο χαμηλό του σημείο.

«...Έτσι θα διατηρήσουμε το σχεδιασμό και εφοδιασμό της υγειονομικής περίθαλψης χωριστά, αλλά θα θέσουμε το σχεδιασμό σε πιο μακροπρόθεσμη, αποκεντρωμένη και πιο συνεργατική βάση. Το ζήτημα-κλειδί είναι να ξεριζώσουμε το μη αναγκαίο διοικητικό κόστος και να δαπανούμε χρήματα για τα σωστά πράγματα –την περίθαλψη πρώτης γραμμής», αποκέντρωση, περικοπές ανούσιες δαπάνες και συνεργασίες ήταν φράσεις που τελικά έκρυβαν πολύ περισσότερα.

3.1.2 2001: Έτοιμοι για τη νέα χιλιετιρίδα

Οράματα και μεγάλες υποσχέσεις ανοίγονται στο Πρόγραμμα του Labour, μπροστά στη πρώτη δεκαετία της νέας χιλιετιρίδας. *«...Είναι τιμή μου να είμαι Πρωθυπουργός. Πιστεύω στη χώρας μας. Εμείς οι Βρετανοί δεν είμαστε άδικα περήφανοι. Είμαστε ένας μεγάλος λαός, με ισχυρές αξίες και μια περήφανη ιστορία. Τον 20 αιώνα κατορθώσαμε μεγάλα πράγματα, αλλά για πολύ καιρό οι δυνάμεις μας υπονομεύθηκαν από τις αδυναμίες που εκτράφηκαν στο παρελθόν αυτές του ελιτισμού και του σνομπισμού, των κατοχυρωμένων συμφερόντων, της κοινωνικής διαίρεσης και του εφησυχασμού. Είναι σαν μια γυάλινη οροφή να μας σταμάτησε από το να εκπληρώσουμε τις δυνατότητές μας. Στον 21ο αιώνα, έχουμε την ευκαιρία να σπάσουμε αυτή τη γυάλινη οροφή, γιατί η ιστορική κληρονομιά μας, συνδέεται με τις απαιτήσεις του σύγχρονου κόσμου. Μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε την Ελευθερία της χώρας μας και το εμπορικό μας πνεύμα για να γίνει η χώρα ένα παγκόσμιο κέντρο στην οικονομία της γνώσης...».*

Το εκλογικό πρόγραμμα του NBLP το 2001 συνεχίζει να κινείται στο ίδιο μοτίβο και ύφος με αυτό του 1997, με την διαφορά ότι εδώ οι επιτυχίες της Κυβέρνησης στην οικονομική σταθερότητα και στην εισροή ιδιωτικών και ξένων επενδυτικών κεφαλαίων, παίρνουν την μορφή παραγράφων θριάμβου. *«... Το θεμέλιο της ευκαιρίας και της ευημερίας είναι η οικονομική σταθερότητα. Γνωρίζουμε τους κινδύνους των υποσχέσεων που δεν μπορούν να πραγματοποιηθούν: οι Συντηρητικοί οδήγησαν τη Βρετανία σε δύο βαθιές οικονομικές κρίσεις, σε διψήφιο πληθωρισμό, σε ανεργία ρεκόρ, τα επιτόκια στο 15% και στον διπλασιασμό του εθνικού χρέους. Οι επιλογές και όχι η τύχη, έχουν ανατρέψει αυτά τα δεδομένα. Η ανεξαρτησία της Τράπεζας της Αγγλίας και οι μακροπρόθεσμοι δημοσιονομικοί κανόνες, έδωσαν στο Ηνωμένο Βασίλειο το πιο σταθερό και διαφανές οικονομικό πλαίσιο στην Ευρώπη. Η Βρετανία τώρα έχει τον καλύτερο συνδυασμό χαμηλών επιτοκίων, χαμηλού πληθωρισμού και χαμηλής ανεργίας από τη δεκαετία του 1960 ... Είναι καλύτερα με τους Εργατικούς!...»*

Ξεφυλλίζοντας κανείς το επίσης αυτό μακροσκελές κείμενο, συναντά πολύ συχνά την αναφορά σε όρους όπως social justice (κοινωνική δικαιοσύνη), prosperity for all (ευημερία για όλους), welfare reform (μεταρρύθμιση κοινωνικού κράτους), inclusion (συμμετοχή), ενώ δημιουργείται έντονα η εντύπωση πως η ρητορική του Μπλερ για την προσπάθεια εισόδου, για δεύτερη φορά στο Πρωθυπουργικό γραφείο, επικεντρώνεται στον κατευνασμό των ψηφοφόρων για την έλλειψη κοινωνικών πολιτικών του προηγούμενου διαστήματος.

Σε αυτό το Πρόγραμμα έχει σημασία να εστιάσουμε στα μέτρα κοινωνικής δικαιοσύνης που προτείνονται και πως ερμηνεύεται η έννοια κάτω από το πρίσμα του New Labour, προσπαθώντας έτσι να επεξηγήσουμε αυτό που αναφέρεται ως *«...Η προσπάθεια μας είναι να αναμορφώσουμε το κράτος πρόνοιας στη βάση των δικαιωμάτων και των ευθυνών, με τους ανθρώπους να βοηθούνται για να βοηθήσουν τους εαυτούς τους, όχι δίνοντάς τους μόνο δεκανίκια...».* Το Πρόγραμμα του 2001 έβαζε στόχους όπως δουλειές για όλους και σε κάθε περιοχή, ευκαιρίες για τα παιδιά, ασφάλεια για τους

συνταξιούχους, καταπολέμηση της φτώχειας. «... η φτώχεια αποστερεί τα βασικά δικαιώματα. Έτσι επιλέξαμε να μεταρρυθμίσουμε το κράτος πρόνοιας και να διοχετεύσουμε επιπλέον χρήματα στους φτωχότερους συνταξιούχους και τα φτωχότερα παιδιά ... », « ... προσπαθούμε να εκσυγχρονίσουμε το κράτος πρόνοιας. Το σύστημα παροχών θα αναδιαρθρωθεί γύρω από την εργασία...», όμως παρόλο που τα θεσμικά μέτρα περιγράφονταν διεξοδικά, η πολιτική θέση του κόμματος για τις ανισότητες και την ανάγκη μιας πιο ταξικής προσέγγισης στα ζητήματα, στοιχεία που ήταν κεντρικά στα πρώτα προγράμματα του Old Labour, απουσιάζουν.

3.2 Αξιολογώντας τον Blair και το Νέο Εργατικό Κόμμα

«Δεν πιστεύω ότι ο Σοσιαλισμός έχει να κάνει με την κρατικοποίηση ή με την εξουσία του κράτους, τα συνεργατικά σχήματα ή την Οικονομία γενικά. Θεωρώ ότι ο Σοσιαλισμός είναι ένα πλέγμα ηθικών ιδεών που σχετίζεται με την κοινωνία και την προσωπική στάση του καθενός. Έγινα μέλος του κόμματος γιατί πίστευα στις αρχές του και στις αξίες του, όμως τώρα καταλαβαίνω ότι η παραδοσιακή ιδεολογία του κόμματος δεν αντανακλά αυτό που χρειάζεται ο κόσμος και για αυτό θεωρώ ότι έχουμε αποκοπεί από την κοινωνία που επιδιώκουμε να εκπροσωπήσουμε. Η αλήθεια είναι πως η γέννηση μιας νέας ιδέας είναι, για πολλούς, μια οδυνηρή διαδικασία, όμως εγώ σας καλώ να πιστέψουμε στο New Labour, για μια New Britain⁶²».

Η εξέταση της ίδρυσης του New Labour, και όλων των πτυχών που επέφερε στην αναδίπλωση του ίδιου του Κόμματος, απέδειξε ότι αποτελεί το σημαντικότερο ίσως ιδεολογικό- πολιτικό παράδειγμα στην ευρωπαϊκή αναδίπλωση των «αριστερών- σοσιαλιστικών» κομμάτων και το Πέρασμα στην εποχή της νεοφιλελεύθερης σοσιαλδημοκρατίας. Το Κόμμα άλλαζε, η ηγεσία άλλαζε, το παρελθόν απομακρυνόταν και ο κόσμος έπρεπε να πεισθεί για την αναγέννηση του νέου BLP. Και έτσι, ενώ ο αρχικός διαχωρισμός Old vs New σχεδιάστηκε για να χρησιμεύσει ως ρητορική⁶³, τελικά το NBLP του Μπλερ ήταν η επιτομή της στροφής από τις θεμελιακές και παραδοσιακές θέσεις του Κόμματος, αποτελώντας το απόλυτο παράδειγμα «δεξιοποίησης» της σοσιαλδημοκρατίας.

Η μετάβαση στο NBLP, όπως αποδείχθηκε από την εξέταση των Προγραμμάτων 1997 και 2000, σήμαινε τη θεμελίωση της «σύγχρονης» σοσιαλδημοκρατίας, η οποία υποτίθεται πως ήρθε για να ισορροπήσει ανάμεσα στα κοινωνικά και πολιτικά άκρα της Δεξιάς και της Αριστεράς, κομίζοντας μια εγγύηση για κατ' επίφαση ομαλότητα και πρόοδο. Το BLP σε αυτή την πορεία, δεν αποκόπηκε μόνο από τις ιστορικά και, μέσα από συνέδρια, θεμελιακές του θέσεις, αλλά υπηρέτησε και πολιτικές αντιθετικές προς την κυβερνητική του παράδοση, όπως η προσέγγιση στα ζητήματα του κοινωνικού κράτους και της προστασίας των ανέργων που ήταν σε εντελώς διαφορετική λογική με τα προγράμματα των πρώτων δεκαετιών του Κόμματος.

Στα Προγράμματα 1997 και 2001 διαφαίνεται έντονα ότι η πολιτική του NBLP δεν έχει να κάνει με την αναδιανομή, σε αντίθεση δηλαδή με τις παραδοσιακές διακηρύξεις του Κόμματος, αλλά με την δημιουργία θεσμών (πχ. *Child Trust Fund*) που θα αντιμετωπίσουν τα φαινόμενα της κοινωνικής φτώχειας. Μέχρι το 1990 η MB είχε μετατραπεί σε ένα από πιο κοινωνικά άνισα κράτη της Ευρώπης, ενώ τα επίπεδα φτώχειας στη χώρα συγκρίνονταν μόνο με τις ΗΠΑ, παρά με το ευρωπαϊκό μέσο όρο.

Οι ευρύτερες συνέπειες των κοινωνικών αλλαγών αντικατοπτρίστηκαν σε διάφορους άλλους δείκτες οι οποίοι σήμαναν και την μεγάλη ταξική διαφορά που χαρακτήριζε πια την αγγλική κοινωνία: εφηβική εγκυμοσύνη, αυξανόμενοι ρυθμοί αστέγων, παιδική θνησιμότητα και χαμηλούς δείκτες υγείας⁶⁴.

⁶² British Political Speech. Leader's speech, Brighton 1995. Tony Blair (Labour). Διαθέσιμο: <http://www.britishpoliticalspeech.org/speech-archive.htm?speech=201>.

⁶³ Fielding, S. (2003). *The Labour Party. Continuity and Change in the Making of 'New' Labour*. New York: Palsgrave Macmillan, σ.18

⁶⁴ Seldon, A. & Kavanagh, D. (2005). *The Blair Effect 2001–5*. Cambridge University Press, σ. 306- 310

Ενώ λοιπόν στο Πρόγραμμα του 2000 ξεκαθαρίζεται ότι «...Ο στόχος μας είναι να δώσουμε περισσότερο πλούτο στον κόσμο. Για αυτό και κρατάμε όσο πιο χαμηλά γίνεται τα επιτόκια, διασφαλίζουμε ότι ο ανταγωνισμός στις υπηρεσίες κοινής ωφέλειας θα προσφέρει στα νοικοκυριά φτηνότερους λογαριασμούς, στηρίζουμε τις αποταμιεύσεις και υποστηρίζουμε την ιδιοκτησία...» και δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στους πυλώνες της Εργασίας και της Παιδείας για να εξαιρεθεί η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός, παρά ταύτα το NBLP εκείνης της περιόδου περιόρισε την ατζέντα της κοινωνικής στήριξης στο 2,5% του πληθυσμού της χώρας, στους αποκλεισμένους, αυτούς που διαφέρουν θεμελιακά από τους υπόλοιπους λόγω απογοήτευσης, κοινωνικής δυσλειτουργίας ή έλλειψης ευκαιριών⁶⁵ και σε καμία περίπτωση δεν άνοιξε το κεφάλαιο μιας δικαιότερης φορολογικής πολιτικής, έτσι όπως είχε κάνει πολλές φορές μέσα στην Ιστορία του.

Έτσι ενώ το πρόγραμμα μιλά συνεχώς για ευκαιρίες και εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις, εντούτοις δεν ξεκαθαρίζει την ταξική διάσταση της κατάστασης, περιγράφει τα μέτρα που θα πάρει ως «καρότα», δεν απομακρύνεται από τον δρόμο για άνοιγμα ευκαιριών στους ιδιώτες για δομές ιδιωτικής εκπαίδευσης⁶⁶ και οι πραγματικές πολιτικές μειώνουν δραματικά τις δημόσιες δαπάνες για την Κοινωνία. Αυτή η μετατόπιση στις θέσεις του BLP σε σχέση με τα προγράμματα των προηγούμενων δεκαετιών και η αντικατάσταση του όρου «equality» με αυτόν του «inclusion», έναν όρο που η θεωρία του Τρίτου Δρόμου εύγλωττα χρησιμοποιεί για να ισοροπήσει την αριστερή παράδοση με τις δεξιές πολιτικές, δείχνει με σαφήνεια την αλλαγή στην κοινωνική στόχευση του Κόμματος.

Ένα μεγάλο επίσης κεφάλαιο στις πολιτικές Blair και στα προγραμματικά κείμενα της περιόδου εκείνης, είναι η αποδοχή της κατάστασης των ιδιωτικοποιήσεων και το μήνυμα προς το εσωκομματικό ακροατήριο για εναγκαλισμό με αυτές τις πολιτικές. Η Κυβέρνηση κατά τη θητεία της ξεκίνησε την διαδικασία ιδιωτικοποίησης του Μετρό και εισήγαγε περισσότερες ευκαιρίες για εισοδισμό του ιδιωτικού τομέα στο Δημόσιο (*private finance initiatives- PFI*) με αποτέλεσμα μεγάλοι τομείς των δημοσίων υπηρεσιών να βγουν στο σφυρί. Η πολιτική φιλοσοφία του Μπλερ στα ζητήματα των δημοσίων δαπανών χαρακτηριζόταν από την κλασική εμμονή του νεοφιλελευθερισμού για περικοπή των εξόδων. Η ιδιωτικοποίηση των δημοσίων υπηρεσιών «ελάφρυνε» το Δημόσιο κατά 959.000 εργαζόμενους, ενώ το 1995, μόνο, τα κέρδη από τα μονοπώλια του νερού, ενέργειας και γκαζιού ανέβηκαν στα £7.7 billion, όταν είκοσι χρόνια πριν οι εθνικοποιημένες βιομηχανίες νερού, φυσικού αερίου, ηλεκτρικής ενέργειας, British Steel, ταχυδρομείων και σιδηροδρόμων αντιπροσώπευαν το 9,3% της εθνικής παραγωγής, το 6,7% της απασχόλησης και το 13,5% των επενδύσεων.⁶⁷

Επίσης, συνέχισε την περαιτέρω ιδιωτικοποίηση του NHS μέσω συμβάσεων με ιδιώτες για την παραχώρηση υπηρεσιών αλλά από υπερβάλλοντα ζήλο προέβη σε πολλές και αντικρουόμενες μεταρρυθμίσεις στην εσωτερική του λειτουργία, την δομή των υπηρεσιών και την αναδιάρθρωση προσωπικού και κλινικών, με αποτέλεσμα το σύστημα να εκτροχιαστεί⁶⁸. Όπως αναφέρει ο αναλυτής του BBC Polly Toynbee το NHS ήταν και παρέμεινε υποχρηματοδοτούμενο, παρά τα μεγάλα ποσά που καταγράφηκαν- 95εκ λίρες προερχόμενα από μεγάλες αυξήσεις στα εθνικά ποσοστά ασφάλισης- στον προϋπολογισμό του Κράτους, πόροι που δεν μπορεί κανείς με ακρίβεια να προσδιορίσει που δαπανήθηκαν. Ο ίδιος επίσης σχολιάζει πως το NHS ήταν η μεγαλύτερη υπόσχεση του Blair και τελικά έγινε το «Iraq» του, μια συνεχής, κοστοβόρα μάχη στην οποία δεν βγήκε ποτέ νικητής και σίγουρα ούτε το Εθνικό Σύστημα Υγείας.

⁶⁵ McNeil, C. Lankelly Chase Foundation. Clare. «The politics of disadvantage: New Labour, social exclusion and post- crash Britain». Διαθέσιμο: https://lankellychase.org.uk/wpcontent/uploads/2016/05/IPPR_ReportPolitics-of-Disadvantage-20121213.pdf

⁶⁶ Powell, M. (2000). «New Labour and the third way in the British welfare state: a new and distinctive approach?». *Critical Social Policy*, 20(1), σ.42-46

⁶⁷ Socialism Today. «Fighting New Labour privatisation». Issue 61, November 2001. Διαθέσιμο: <http://socialismtoday.org/archive/61/privatisation.html>.

⁶⁸ Toynbee, P. (2007). PMC, US National Library of Medicine. «NHS: the Blair years». Διαθέσιμο: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1871752/>.

Έντονη, τέλος, είναι η κριτική για τη θητεία του Blair ότι συνέχισε τις πολιτικές της Θάτσερ. Και η πραγματικότητα είναι ότι ο Μπλερ διατήρησε όλους τους αντεργατικούς νόμους της Θάτσερ, με ευκολία ενέταξε στο όραμα του το popular capitalism⁶⁹, κράτησε στα ίδια επίπεδα με τους προκατόχους του την εθνική εισοδηματική πολιτική, έθεσε ως επίκεντρο της ρητορικής του τις μικρές επιχειρήσεις, εκεί που τα trade unions δεν είχαν ισχυρή εκπροσώπηση δηλαδή, ενώ χτύπησε την καρδιά του εργατικού κινήματος με τις συνεχείς πολιτικές του για αποκέντρωση δομών (πχ. Υγεία και Παιδεία) τις οποίες μετέτρεψε σε κάποιου είδους τοπικά παραρτήματα, την ευθύνη των οποίων είχε η ΤΑ ή ΣΔΙΤ και που τελικά αποκόπηκαν από τον κρατικό προϋπολογισμό δημιουργώντας περαιτέρω επισφαλείς εργασιακές σχέσεις⁷⁰. Οι ομοιότητες Θάτσερ- Μπλερ ήταν τόσες πολλές που ο μύθος συνέχιζε να ζει: ο «υιός της μητρός» έκοψε κάθε γέφυρα με τα σωματεία, ξεκαθάρισε καλύτερα και από την ίδια το εσωκομματικό τοπίο, έτσι ώστε να μην εμφανίζεται καμία διχογνωμία Κόμματος- Κυβέρνησης, φρόντισε από νωρίς να μεταρρυθμίσει το Κόμμα έτσι ώστε να ταιριάζει με τις επιδιώξεις του και το κατάφερε αφού το έβγαλε από μια μεγάλη εκλογική κρίση- έτσι όπως και η Θάτσερ το 1979-, αφαίρεσε από το καταστατικό του το 1995, το «άρθρο 4» (*Clause IV*), που ανέφερε πως στόχος του BLP είναι ο Σοσιαλισμός και φυσικά δεν ήταν καθόλου τυχαίο ότι η Maggie ήταν η πρώτη επίσημη καλεσμένη του Μπλερ δυο βδομάδες μετά την ανάληψη της εξουσίας, στην νέα του κατοικία με αριθμό 10⁷¹, ούτε είναι τυχαίο ότι ο ίδιος στο στην αυτοβιογραφία του «A Journey» περιγράφει τις «αλλαγές» της Θάτσερ ως αναπόφευκτες.

⁶⁹ Την δεκαετία του '80 ήταν συχνό φαινόμενο να δίνονται φτηνές μετοχές στους εργαζόμενους δημοσίων εταιριών που μόλις είχαν ιδιωτικοποιηθεί (πχ. Περίπτωση Royal Mail). Ειδικά η Θάτσερ θεωρούσε ότι αυτή η πρακτική ήταν ένας τρόπος να αποδυναμώσει τα σωματεία, αποφεύγοντας έτσι την ικανοποίηση αιτημάτων για αλλαγή του εργατικού θεσμικού πλαισίου. Το popular capitalism έγινε σύντομα συνώνυμο μιας αγοραίας φιλοσοφίας και πρακτικής που την ασπάστηκε και το Labour Party (David Cameron, 2013: popular capitalism is an idea that allows everyone to share in the success of the market). The Conversation. (2013). 'Popular capitalism' of the 80s returns via Royal Mail & Lloyds. Διαθέσιμο: <http://theconversation.com/popular-capitalism-of-the-80s-returns-via-royal-mail-and-lloyds-19168>. Τελευταία Πρόσβαση: 16/9/2019

⁷⁰ Taylor, G. (1999). The Impact of New Labour. London: Macmillan Press, σ. 190-196

⁷¹ Jenkins, S. (2007). Thatcher and sons. London: Penguin, σ. 205- 208

Επίλογος- Συμπεράσματα

Η παρούσα εργασία προσπάθησε να καταγράψει τις κυριότερες ιδεολογικές διαφοροποιήσεις του Εργατικού Βρετανικού Κόμματος, μέσα από την εξέταση των προεκλογικών Προγραμμάτων της εποχής 1900-2001. Σε αυτό τον πάνω από έναν αιώνα ζωής, το BLP πέρασε μέσα από σειρά πολιτικών αλλαγών που επηρέασαν τον αρχικό του πυρήνα. Μπορεί, όπως παρατηρεί και ο Callaghan J.T (2003, σ.3) το Κόμμα να είχε συγκεχυμένη ιδεολογική βάση και εύκολα κανείς να το χαρακτηρίζει περισσότερο ένα προγραμματικό κόμμα, να μην εστίαζε σε ιδεολογικές επεξηγήσεις και να απέφευγε το συστηματοποιημένο δόγμα, ισορροπώντας έτσι μέσα στον συντηρητισμό της αγγλικής κοινωνίας, εντούτοις ήταν ένα Κόμμα με μεγάλη παράδοση στην Μεγάλη Βρετανία, στενούς δεσμούς με τα συνδικάτα και έχει συμβάλλει στην υλοποίηση σημαντικών κοινωνικών μεταρρυθμίσεων για την χώρα.

Το BLP ήταν ένα Κόμμα με ισχυρή αξιακή και εκλογική βάση, για περισσότερο από μισό αιώνα, όσο όμως η Οικονομία της Αγγλίας άλλαζε, η εργατική και η μεσαία τάξη υπόκειντο σε ανακατάταξη, τόσο και το ίδιο το Κόμμα περνούσε από τη μια φάση στην άλλη, αλλάζοντας στρατηγική και γραμμή. Η παρούσα θέση δεν υπονοεί ότι με μαθηματική ακρίβεια το BLP ενσωμάτωνε στις στροφές του, τις κάθε φορά φάσεις του Καπιταλισμού, αλλά ότι οι μεγάλες αλλαγές που συντελέστηκαν στον αρχικό αξιακό του πυρήνα (*ιδίως με το New Labour*) ήταν από τη μια αντίδραση στο εξωτερικό περιβάλλον και από την άλλη μια ενδογενής προσπάθεια για επάνοδο, κάθε φορά, στην εξουσία. Μέσω της ανάλυσης των επιμέρους ζητημάτων, ανά εποχή, που σηματοδότησαν τις αλλαγές σε αυτή την αρχική γραμμή του, μπορούμε να καταλήξουμε σε κάποια ενδεικτικά σημεία αντίστιξης που δείχνουν την «ευλυγισία» του ιδεολογικού άξονα του Κόμματος.

Εργατική Πολιτική και η σχέση με τα συνδικάτα

Το BLP ήταν το Κόμμα των εργατικών σωματείων και των συνδικαλιστικών ενώσεων. Δεκάδες χιλιάδες μέλη του, ήταν ταυτόχρονα και μέλη Συνδικάτων και η γραμμή του, για μεγάλο μέρος της Ιστορίας του, επηρεαζόταν έντονα από τα δικά τους προτάγματα και αιτήματα. Όταν πρώτος ο Kinnock θέλησε να επιβάλει το «ένα μέλος- μια ψήφος» τότε η σχέση με το Labourism φάνηκε να σπάει και μαζί της έσπασε και η μεγάλη αριστερή πτέρυγα του Κόμματος, που υπερασπιζόταν τα προγράμματα της εποχής του Attlee αλλά και τη στόχευση για κοινωνικές αλλαγές μέσω της αναδιανομής. Τα συνδικάτα στην δεκαετία του '80 και του '90 πράγματι δεν ήταν πια κραταιά, είχαν στοχοποιηθεί από τη Θάτσερ και περνούσαν μια βαθιά υπαρξιακή κρίση. Το BLP όμως τότε δεν προσπάθησε να υπερασπιστεί τις παραδοσιακές του θέσεις για το εργατικό κίνημα, αλλά σιγά- σιγά, ενέτασσε στα προγράμματά του θέσεις που αποδυνάμωναν την εργατική πολιτική συνολικά και υπερασπίζονταν μια εποχή χαμηλά αμειβόμενων υπηρεσιών, στο πλαίσιο της ανταγωνιστικότητας. Αποκορύφωμα αυτής της κομβικής μετατόπισης ήταν όταν ο Μπλερ υιοθέτησε την λογική του employable (απασχολησιμότητα), φέρνοντάς, παράλληλα, το μεγάλο του Πρόγραμμα για την ανεργία που θεσμοθέτησε πολιτικές εργασιακής επισφάλειας, μια στροφή που σήμαινε μια βαθιά μετατόπιση και το πέρασμα σε μια άλλη εποχή, μακριά από την αριστερή σοσιαλοδημοκρατία και λίγο πιο κοντά στον γνήσιο νεοφιλελευθερισμό.

Στρατιωτικές δαπάνες και διεθνισμός

Μπροστά στις αλλαγές που συντελέστηκαν στα πεδία της Οικονομίας και Κοινωνικού Κράτους και οι οποίες μας οδηγούν συμπερασματικά στη διαπίστωση των μεγάλων αλλαγών που το προφίλ του Κόμματος υπέστη, οι προγραμματικές του θέσεις σε σχέση με τις στρατιωτικές δαπάνες και την εξωτερική πολιτική, είναι ίσως λιγότερο ενδεικτικές. Εντούτοις, τα χρόνια Atlee και Wilson, ειδικά όταν ο τελευταίος στα προγράμματά του υπογράμμιζε εμφατικά την ανάγκη για μια πραγματική διεθνή εξωτερική πολιτική που η διπλωματία θα είναι στο επίκεντρο και που θα μπορούσαν να

αναδείξουν τη MB σε μια πραγματικά μεγάλη δύναμη ισορροπιών και ειρήνης, στέκονται στον αντίποδα των χρόνων του Blair, όταν αυξήθηκαν σε σημείο ρεκόρ οι στρατιωτικές δαπάνες και η Αγγλία ταυτίστηκε απόλυτα με τις στρατιωτικές πρωτοβουλίες των ΗΠΑ, κόβοντας το νήμα σε μια άλλη διπλωματική πολιτική που η ΕΕ είχε αρχίσει να εφαρμόζει. Έτσι το Κόμμα που θεωρούσε κάποτε στα προγράμματά του ότι τους πολέμους τους διεξάγουν οι δυνατοί και η εργατική τάξη είναι το θύμα αυτών των αποφάσεων, στις αρχές του νέου αιώνα, ήταν αυτό που έδινε το πράσινο φως στις πιο πολλές, από ποτέ, στρατιωτικές εμπλοκές σε διεθνείς συρράξεις (*Afghanistan, Sierra Leone and Kosovo*), με αποκορύφωμα το Ιράκ και την ταύτιση της MB με την τακτική του GW Bush, πιέζοντας ακόμη προς τα κάτω τον προϋπολογισμό του Κοινωνικού Κράτους.

Κοινωνικό Κράτος, Κράτος και Οικονομία ή ο νόμος της Αγοράς;

Η έντονη παρουσία πολιτικών επίδικων στα προγράμματα της περιόδου του (1900- 1955), που κινούνταν γύρω από την κοινωνική ιδιοκτησία, τη συνεταιριστική διαχείριση των μέσων παραγωγής, τη δόμηση της Οικονομίας και της λειτουργία του Κράτους με στόχο την ανάπτυξη της χώρας, από τη μια, και την αναβάθμιση του επιπέδου ζωής της εργατικής τάξης, από την άλλη, αντικαταστάθηκαν από μια άλλη οπτική. Φράσεις κλειδιά, όπως *a government that can do business* (1992) και *We can use our openness and entrepreneurial flair to become a global centre in the knowledge economy...matching the demands of the modern world* (1997) αντικατέστησαν βίαια τις παραδοσιακές αρχές των κρατικοποιήσεων, του κομβικού ρόλου του Κράτους πάνω στην Αγορά και του ελέγχου στις ιδιωτικές επενδύσεις, έτσι ώστε να μην επηρεαστεί ο ανταγωνισμός, η αγορά εργασίας και η κοινωνική ισορροπία. Ως το απόλυτο παράδειγμα αυτής της πολιτικής διαφοροποίησης, που εκφράζει τη μεγάλη αλλαγή που υπέστη στα τέλη του προηγούμενου αιώνα το προφίλ του Κόμματος, είναι το κάθε φορά «όραμα» για το Κοινωνικό Κράτος. Τα προγράμματα, μέχρι και τον Wilson, αποπνέουν την αξία της υποχρέωσης τόσο του Κράτους, όσο και του Κεφαλαίου να προστατεύουν τις κοινωνικές παροχές, εισηγούνται αναδιανεμητικά φορολογικά συστήματα και ενισχύουν τις δημόσιες δαπάνες για τις υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας. Σε αντιδιαστολή με την επόμενη περίοδο που τα προγράμματα κατακλύζονται από ιδέες που μιλούν για υποχρεώσεις του πολίτη, για οριζόντια φορολογία και για δέσμες μέτρων μείωσης των δημοσίων δαπανών, εισάγοντας τη λογική της «αναδιαμόρφωσης» του κοινωνικού κράτους με στόχο τη λεγόμενη «αυτονομία» (*self-reliance*) των πολιτών.

Ο Θατσερισμός και ο Μπλαιρισμός πλανώνται πάνω από την Βρετανική Κοινωνία

Όταν η Θάτσερ ανακηρυσσόταν Αρχηγός των Tories (1974), το BLP αναλάμβανε την τελευταία του διακυβέρνηση (*Harold Wilson και James Callaghan*) πριν περάσει στη εκλογική λήθη των '80 και '90. Ο Τόνυ Μπλερ, τότε, ήταν μόλις 21 ετών αλλά το μέλλον έδειξε ότι η όλη του πορεία και οι πολιτικές του αποφάσεις επηρεάστηκαν βαθιά από τον Θατσερισμό (*ο ίδιος στην αυτοβιογραφία του «A Journey» περιγράφει τις «αλλαγές» της Θάτσερ ως αναπόφευκτες*⁷²), σε τέτοιο βαθμό που ο Simon Jenkins (2006) εύστοχα να τον ονοματίζει ως «...*the Thatcher's son that stood out...*». Αυτές οι μέρες, οι μέρες του Blairism, είναι η αποκάλυψη του «τρίτου δρόμου», όταν ο παραδοσιακός άξονας του Κόμματος έχει πια γίνει μη αναγνωρίσιμος και το BLP από 1997- 2001 δεν βιώνει μόνο μια μετατόπιση και μια διαιρετική τομή αλλά μια ολική μετάλλαξη.

Η ανάλυσή μας δείχνει ότι, από το 1975 και μετά, οι πολιτικές μεταρρυθμίσεις στην Αγγλία κυριαρχούνταν από τον φιλελευθερισμό της αγοράς, σπάζοντας το μεταπολεμικό συμβόλαιο που είχε αναπτυχθεί και το οποίο πρότασσε κοινωνικές πολιτικές και μια ελεγχόμενη ανοιχτή οικονομία (*Ο λόγος των δημοσίων δαπανών ως προς το ΑΕΠ της MB από 15% που ήταν προ του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου ανέβηκε στο 75% μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, πέφτοντας σταδιακά*

⁷² <https://leicestersocialiststudents.wordpress.com/2017/10/02/what-is-blairism/>

μέχρι και το 1970- 1980 στο 40-45%⁷³). Το BLP προσπάθησε πραγματικά να αντιμετωπίσει και να επηρεάσει την καπιταλιστική επικυριαρχία στη MB, αρχικά αποζητώντας μια θέση μέσα στο Κοινοβούλιο και μετά μέσα από τις κυβερνητικές πολιτικές του. Η διαδικασία όμως μεγέθυνσης του Κεφαλαίου και η όλο και πιο γρήγορη εδραίωση του, ειδικά στην οικονομική ζωή της Αγγλίας, έγινε η πραγματικότητα, μέσα στην οποία το Κόμμα, θα έπρεπε να προσαρμοστεί. Από αυτή την περίοδο και μετά, Εργατικοί και Συντηρητικοί συγκλίνουν τόσο στις προγραμματικές τους θέσεις, όσο και στις εφαρμοζόμενες πολιτικές (*ιδιωτικοποιήσεις εταιρειών κοινής ωφέλειας, NHS*) και το BLP στέκεται αδύναμο να ερμηνεύσει και να αναχαιτίσει, προγραμματικά, τις νέες συνθήκες. Τα «παλιά» αξιακά και ιδεολογικά υλικά και συνθήματα του BLP, δεν επαρκούν για την κυβερνητική του επάνοδο και η δημιουργία του New Labour, του οποίου προηγήθηκε η πολιτική αμηχανία κατά την περίοδο της Θάτσερ (Kinnock), φαίνεται να είναι σχεδόν η μόνη λύση, μια λύση που αποτελεί το κομβικό σημείο αυτής της απόλυτης αποδοχής της νίκης των συνθηκών και της αδυναμίας του παλιού BLP να αντιμετωπίσει την πλημμυρίδα του Θατσερισμού.

Υπήρχε μια λεπτή γραμμή που ένωνε τις μέρες της Θάτσερ με αυτές του Μπλερ- Blairism- μια σύνδεση που επηρέασε βαθιά την Αγγλική κοινωνία όσο και το BLP. Η νέα ιδεολογικοπολιτική πλατφόρμα του κόμματος, σε συνέχεια των πολιτικών της Θάτσερ, έβαλε σε παρένθεση τον Κεϊνσιανισμό- στον οποίο τόσο πίστεψε το BLP τις δεκαετίες μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο-, ανέδειξε τη Σχολή του Σικάγο εισάγοντας έναν στρεβλό και άκρατο νεοφιλελευθερισμό, έφερε τη φτωχοποίηση σε μεγάλα στρώματα της αγγλικής κοινωνίας, αποδόμησε το κοινωνικό κράτος, αλλά κυριότερα από όλα, σαν χιονοστιβάδα, αλλοίωσε τον χαρακτήρα της σοσιαλδημοκρατίας στην Ευρώπη και της όρισε το μέλλον, καταδικάζοντάς την ως παρακολούθημα του νεοφιλελευθερισμού⁷⁴.

Όλες αυτές οι αλλαγές, μέσα σε διάστημα λιγότερο από 30 χρόνια, προβίβασαν τη Νέα Δεξιά από το να θεωρείται μια απόκλιση, στο να είναι ουσιαστικά η κύρια πολιτική πραγματικότητα για την Μεγάλη Βρετανία, βάζοντας στο περιθώριο θέσεις που κυρίως το Εργατικό Κόμμα υπερασπιζόταν, όπως η συνεταιριστική οικονομία και ο έλεγχος του Κράτους στην Αγορά, χαρακτηρίζοντάς τις ως περιορισμό στην ελευθερία και στις ευκαιρίες, επιβλαβείς για τα εθνικά συμφέροντα και καταστροφικές για την ανάπτυξη και την επιτυχία της αυτοδυναμίας της⁷⁵. Ο νεοφιλελευθερισμός άρχισε να είναι η ατμομηχανή της πολιτικής και αποτελούσε το πρόσχημα για την κρατική ομαλότητα, οι Κυβερνήσεις είχαν αποποιηθεί τον ρόλο του ρυθμιστή των οικονομικών σχέσεων και το BLP, πια εξυπηρετούσε πολιτικές, όπως ο χαμηλός δανεισμός, η περικοπή των δημοσίων δαπανών, η εισαγωγή τεχνικών μάνατζμεντ στη δημόσια διοίκηση, η ιδιωτικοποίηση μεγάλων κρατικών βιομηχανιών και επιχειρήσεων κοινής ωφέλειας.

Τέλος, μπορεί η λέξη «Σοσιαλισμός» να αναφέρεται, σπανίως, αυτούσια στα προεκλογικά προγράμματα του Κόμματος, όμως οι σοσιαλιστικές αξίες (*ακόμη και στην μορφή της αριστερής σοσιαλδημοκρατίας*) αποτελούσαν τον πυρήνα τόσο του καταστατικού του Κόμματος, όσο και των πολιτικών του. Η, χωρίς να προκληθεί ρήξη, απόφαση του Μπλερ για κατάργηση του άρθρου 4 του καταστατικού του κόμματος, πράξη που τόσο υπερήφανα αναφέρει στο Πρόγραμμα του 1997, σήμανε την τεκτονική μετατόπιση του Κόμματος από αντιπρόσωπο των συμφερόντων των εργατικών ενώσεων, σε ένα Κόμμα που απευθύνεται σε πιο θολές μάζες και επιχειρεί, τύποις, να γεφυρώσει τις όποιες κοινωνικές διαφορές. Αυτή και μόνο η αλλαγή θα μπορούσε να έχει στιγματίσει για πάντα το

⁷³Socialism Today. (2001). Fighting New Labour privatization. Διαθέσιμο: <http://socialismtoday.org/archive/61/privatisation.html>.

⁷⁴Κωνσταντίνου, Π. (2018.) TVXS. Η «Σιδηρά Κυρία» του μονεταρισμού και οι αριθμοί. Διαθέσιμο: <https://tvxs.gr/news/%CF%80%CF%81%CF%8C%CF%83%CF%89%CF%80%CE%B1/%CE%B7%CF%83%CE%B9%CE%B4%CE%B7%CF%81%CE%AC%CE%BA%CF%85%CF%81%CE%AF%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%85%CE%BC%CE%BF%CE%BD%CE%B5%CF%84%CE%B1%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%BF%CF%8D%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CE%B9%CE%B1%CF%81%CE%B9%CE%B8%CE%BC%CE%BF%CE%AF>.

⁷⁵ Heffernan, R. (2001). New Labour and Thatcherism Political Change in Britain. New York: Palsgrave Macmillan, σ.4

BLP και να το έχει καταστήσει αδύναμο και κοινωνικά απομονωμένο για τις επόμενες δεκαετίες, που η Κρίση του νεοφιλελευθερισμού αποκάλυψε όλες τις αδυναμίες του συστήματος.

Όμως το BLP δεν είναι SPD, ούτε Parti Socialiste (*Σοσιαλιστικό Κόμμα Γαλλίας*), ούτε ΠΑΣΟΚ, ούτε το SP της Ολλανδίας. Δεν ακολούθησε πιστά και σε όλο το χρονικό εύρος τις μεταλλαγές των σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων της Ευρώπης, κράτησε για περισσότερο καιρό τις σχέσεις του με τα συνδικάτα και υπερασπίστηκε σθεναρά, κατά τη διάρκεια των κυβερνητικών του θητειών επί Old Labour, τις βασικές αρχές του Κοινωνικού Κράτους και των κρατικοποιήσεων. Κύριος παράγοντας της αργής αυτής μεταμόρφωσης ήταν και η ισχυρή αριστερή πτέρυγα του Κόμματος.

Το BLP δεν περιθωριοποιήθηκε σε μια αριστερή παραφωνία μέσα στον κραταιό αγγλικό καπιταλισμό, ούτε κατέπεσε από το διπολισμό, λόγω του εναγκαλισμού με τον νεοφιλελευθερισμό. Δεν έγινε «an Englishman in New York». Διεκδίκησε, συγκρούστηκε, αναδιπλώθηκε και παρέμεινε μέσα στις ισορροπίες του κομματικού δίπολου, έχοντας πάντα μια ισχυρή κομματική βάση. Η αντοχή, η διαχρονικότητα και η τάση του BLP να είναι σε επαφή με την κοινωνία, παρά τις αλλαγές και τις στροφές του, αποδεικνύεται από τις παρούσες μέρες με την ηγεσία του Jeremy Corbyn, όταν ξανά, βγαίνει μπροστά για να υπερασπιστεί τους θεσμούς του Κράτους και το Κόμμα ενώνεται με τα κινήματα. Έτσι μπορεί οι μεταλλάξεις και οι στροφές να είναι μέρος της Ιστορίας του, αλλά ο μύθος του Φοίνικα, είναι εξίσου ένα από τα χαρακτηριστικά του, που αξίζει επίσης να μελετηθεί.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Προεκλογικά Προγράμματα Βρετανικού Εργατικού Κόμματος

Πρόγραμμα 1900, «Party General Election Manifesto». Πηγή: Dale, I. (2000), «*Labour Party General Manifestos. Election Manifestos 1900- 1997*. London: Routledge, Labour Party Manifesto. Διαθέσιμο: <http://labourmanifesto.com/>. Τελευταία Πρόσβαση 27/9/19.

Πρόγραμμα 1906, «Labour Party General Election Manifesto 1906». Πηγή: Dale, I. (2000), «*Labour Party General Manifestos. Election Manifestos 1900- 1997*. London: Routledge, Labour Party Manifesto. Διαθέσιμο: <http://labourmanifesto.com/>. Τελευταία Πρόσβαση 27/9/19.

Πρόγραμμα 1910 Α', «Labour Party General Election Manifesto January 1910». Πηγή: Dale, I. (2000), «*Labour Party General Manifestos. Election Manifestos 1900- 1997*. London: Routledge, Labour Party Manifesto. Διαθέσιμο: <http://labourmanifesto.com/>. Τελευταία Πρόσβαση 27/9/19.

Πρόγραμμα 1910 Β', «Labour Party General Election Manifesto December 1910». Πηγή: Dale, I. (2000), «*Labour Party General Manifestos. Election Manifestos 1900- 1997*. London: Routledge, Labour Party Manifesto. Διαθέσιμο: <http://labourmanifesto.com/>. Τελευταία Πρόσβαση 27/9/19.

Πρόγραμμα 1918, «Labour Party General Election Manifesto 1918». Πηγή: Dale, I. (2000), «*Labour Party General Manifestos. Election Manifestos 1900- 1997*. London: Routledge, Labour Party Manifesto. Διαθέσιμο: <http://labourmanifesto.com/>. Τελευταία Πρόσβαση 27/9/19.

Πρόγραμμα 1923, «Labour Party General Election Manifesto 1923». Πηγή: Dale, I. (2000), «*Labour Party General Manifestos. Election Manifestos 1900- 1997*. London: Routledge, Labour Party Manifesto. Διαθέσιμο: <http://labourmanifesto.com/>. Τελευταία Πρόσβαση 27/9/19.

Πρόγραμμα 1924, «Labour Party General Election Manifesto 1924». Πηγή: Dale, I. (2000), «*Labour Party General Manifestos. Election Manifestos 1900- 1997*. London: Routledge, Labour Party Manifesto. Διαθέσιμο: <http://labourmanifesto.com/>. Τελευταία Πρόσβαση 27/9/19.

Πρόγραμμα 1929, «Labour Party General Election Manifesto 1929». Πηγή: Dale, I. (2000), «*Labour Party General Manifestos. Election Manifestos 1900- 1997*. London: Routledge, Labour Party Manifesto. Διαθέσιμο: <http://labourmanifesto.com/>. Τελευταία Πρόσβαση 27/9/19.

Πρόγραμμα 1935, «Labour Party General Election Manifesto 1935». Πηγή: Dale, I. (2000), «*Labour Party General Manifestos. Election Manifestos 1900- 1997*. London: Routledge, Labour Party Manifesto. Διαθέσιμο: <http://labourmanifesto.com/>. Τελευταία Πρόσβαση 27/9/19.

Πρόγραμμα 1945, «Labour Party General Election Manifesto 1945». Πηγή: Dale, I. (2000), «*Labour Party General Manifestos. Election Manifestos 1900- 1997*. London: Routledge, Labour Party Manifesto. Διαθέσιμο: <http://labourmanifesto.com/>. Τελευταία Πρόσβαση 27/9/19.

Πρόγραμμα 1950, «Labour Party General Election Manifesto 1950. Let Us Win Through Together». Πηγή: Dale, I. (2000), «*Labour Party General Manifestos. Election Manifestos 1900- 1997*. London: Routledge, Labour Party Manifesto. Διαθέσιμο: <http://labourmanifesto.com/>. Τελευταία Πρόσβαση 27/9/19.

Πρόγραμμα 1951, «Labour Party Election Manifesto 1951». Πηγή: Dale, I. (2000), «*Labour Party General Manifestos. Election Manifestos 1900- 1997*. London: Routledge, Labour Party Manifesto. Διαθέσιμο: <http://labourmanifesto.com/>. Τελευταία Πρόσβαση 27/9/19.

Πρόγραμμα 1964, «Labour Party Election Manifesto 1964. The New Britain». Πηγή: Dale, I. (2000), «*Labour Party General Manifestos. Election Manifestos 1900- 1997*. London: Routledge, Labour Party Manifesto. Διαθέσιμο: <http://labourmanifesto.com/>. Τελευταία Πρόσβαση 27/9/19.

Πρόγραμμα 1966, «Labour Party Election Manifesto 1964. Time for Decision». Πηγή: Dale, I. (2000), «*Labour Party General Manifestos. Election Manifestos 1900- 1997*. London: Routledge, Labour Party Manifesto. Διαθέσιμο: <http://labourmanifesto.com/>. Τελευταία Πρόσβαση 27/9/19.

Πρόγραμμα 1970, «Labour Party Manifesto 1970. Now Britain's Strong - Let's Make it Great to Live In». Πηγή: Dale, I. (2000), «*Labour Party General Manifestos. Election Manifestos 1900- 1997*. London: Routledge, Labour Party Manifesto. Διαθέσιμο: <http://labourmanifesto.com/>. Τελευταία Πρόσβαση 27/9/19.

Πρόγραμμα 1974 Α', «Labour Party Manifesto February 1974. Let us work together - Labour's way out of the crisis». Πηγή: Dale, I. (2000), «*Labour Party General Manifestos. Election Manifestos 1900- 1997*. London: Routledge, Labour Party Manifesto. Διαθέσιμο: <http://labourmanifesto.com/>. Τελευταία Πρόσβαση 27/9/19.

Πρόγραμμα 1974 Β', «Labour Party Manifesto October 1974. Britain Will Win With Labour». Πηγή: Dale, I. (2000), «*Labour Party General Manifestos. Election Manifestos 1900- 1997*. London: Routledge, Labour Party Manifesto. Διαθέσιμο: <http://labourmanifesto.com/>. Τελευταία Πρόσβαση 27/9/19.

Πρόγραμμα 1987, «Labour Party Manifesto 1987. Britain Will Win With Labour». Πηγή: Dale, I. (2000), «*Labour Party General Manifestos. Election Manifestos 1900- 1997*. London: Routledge, Labour Party Manifesto. Διαθέσιμο: <http://labourmanifesto.com/>. Τελευταία Πρόσβαση 27/9/19.

Πρόγραμμα 1992, «Labour Party Manifesto 1992. It's time to get Britain working again». Πηγή: Dale, I. (2000), «*Labour Party General Manifestos. Election Manifestos 1900- 1997*. London: Routledge, Labour Party Manifesto. Διαθέσιμο: <http://labourmanifesto.com/>. Τελευταία Πρόσβαση 27/9/19.

Πρόγραμμα 1997, «New Labour because Britain deserves better». Πηγή: Dale, I. (2000), «*Labour Party General Manifestos. Election Manifestos 1900- 1997*. London: Routledge, Labour Party Manifesto. Διαθέσιμο: <http://labourmanifesto.com/>. Τελευταία Πρόσβαση 27/9/19.

Πρόγραμμα 2001, « Labour Party General Election Manifesto 2001. Ambitions for Britain». Πηγή: Dale, I. (2000), «*Labour Party General Manifestos. Election Manifestos 1900- 1997*. London: Routledge, Labour Party Manifesto. Διαθέσιμο: <http://labourmanifesto.com/>. Τελευταία Πρόσβαση 27/9/19.

Βιβλία- Άρθρα

- Benoit, K. (2006). «Duverger's Law and the Study of Electoral Systems». *French Politics*, 2006, 4, (69–83).
- Bevir, M. (2005), *New Labour: a Critique*. London: Routledge.
- Brady, A. (1956). «The British Two-Party System». Sage.
- Brivati, B. and Heffernan, R. (2000), *Labour Party: a Centenary History*. Macmillan Press.
- Callaghan, John T., et al. (2003), *Interpreting the Labour Party: Approaches to Labour Politics and History*. Manchester University Press.
- Childs, M., Chase, M., and others. (2017), *Campaigning for Change: Lessons from History*. London: Friends of the Earth.
- Clift, B. (2001). « Social democracy in the 21st century: still a class act? The place of class in Jospinism and Blairism». *Journal of European Area Studies*, Vol. 9, No. 2. 190-215.
- Coates, D. (2005). *Prolonged Labour. The Slow Birth of New Labour Britain*. NY: Palgrave Macmillan.
- Cowden, M. H. (1963). Early Marxist Views on British Labor, 1837-1917. *The Western Political Quarterly*, 16(1), 34.
- Goldthorpe, J. H. & Lockwood, D. (1963). «Affluence and the British Class Structure». Sage Journals.
- Haseler, S. (1969). *The Gaitskellites. Revisionism in the British Labour Party. 1951-64*. London: Palgrave Macmillan.
- Dale, I. (2000), «*Labour Party General Manifestos. Election Manifestos 1900- 1997*. London: Routledge.
- Fielding, S. (2003), *The Labour Party: Continuity and Change in the Making of New Labour*. Palgrave Macmillan.
- Flinders, M. (2010). *Democratic Drift Majoritarian Modification and Democratic Anomie in the United Kingdom*. London: Oxford University Press.
- Giddens, A. (1998), *The Third Way. The renewal of Social Democracy*. Cambridge: Blackwell Publishers Ltd.
- Harmel, R., & Janda, K. (1994). An Integrated Theory of Party Goals and Party Change. *Journal of Theoretical Politics*, 6(3), 259–287.
- Heffernan, R. (2001), *New Labour and Thatcherism Political Change in Britain*. New York: Palgrave Macmillan.
- Hobsbawm, E. (September 1978). «The Forward March of Labour Halted?». *Marxism Today*. σσ. 279-286.
- Hobsbawm, E. (1974). «Labour History and Ideology » *Journal of Social History*, σσ. 371-382.

- Irving, T. (May, 1994). «Labourism: A Political Genealogy». *Labour History*. No. 66, σσ. 1-13. Australian Society for the Study of Labour History, Inc.
- Janda, K, et al. (1995). «Changes in Party Identity. Evidence from Party Manifestos». *PARTY POLITICS VOL 1. No.2* σσ.171-196. London: SAGE Publications.
- Jenkins, S. (2007), *Thatcher and sons*. London: Penguin
- Jones, T. (1996). *Remaking the Labour Party*. London: Routledge.
- Leighton, J. (May, 2006). «Class and Labour: The British Labour Party and the Australian Labor Party Compared». Australian Society for the Study of Labour History, Inc. *Labour History*, No. 90, σσ. 23-41
- Lipson, L. (1953). The Two-Party System in British Politics. *American Political Science Review*, 47(02), 337–358.
- Mair, P. (1989). «The Problem of Party System Change». *Journal of Theoretical Politics* 1: 251.
- Mars, D. & Hallo, M. (2015). «The British Political Tradition and the Material-Ideational Debate». *The British Journal of Politics and International Relations* 2016, Vol. 18(1) 125– 142.
- Mullard, M. & Swaray, R. (2010). «New Labour Legacy: Comparing the Labour Governments of Blair and Brown to Labour Governments since 1945». *The Political Quarterly*, Vol. 81, No. 4.
- Nairn, T. (1964). The Nature of the Labour Party (Part I). *New Left Review*, 1/27.
- Oakley, A. (2012). «New Labour and the continuation of Thatcherite policy». *POLIS Journal* Vol. 6, Winter 2011/2012. Leeds University. pp. 1-37.
- Pettitt, R. T. (2016). «The ‘how’ of election manifestos in the British Labour Party: A source of ongoing controversy». *Party Politics*, Kingston University. Sage.
- Plant, R., Beech, M. & Hickson, K. (2004), *The Struggle for Labour’s Soul Understanding Labour’s political thought since 1945*. London: Routledge.
- Powell, M. (2000). «New Labour and the third way in the British welfare state: a new and distinctive approach?». *Critical Social Policy*, Sage. 20(1).
- Pugh, M. (2011), *Speak for Britain! A new history of the Labour Party*. London: Vintage Books.
- Robertson, D. (1993), «*Dictionary of Politics*». London: Penguin.
- Sanders, D. (Μάιος 2017). «The UK’s changing party system: The prospects for a party realignment at Westminster». *Journal of the British Academy*, 5, 91–124.
- Screpanti, E. (1999). «Capitalist Forms and the Essence of Capitalism». *Review of International Political Economy*. Vol. 6, No. 1, σσ. 1-26
- Seldon, A. (1997). *Blair’s Britain, 1997–2007*. London: Cambridge University Press.
- Seldon, A., & Hickson, K. (2009), *New Labour, Old Labour: the Blair, Wilson and Callaghan Governments*. London: Routledge.
- Seldon, A. & Kavanagh, D. (2005), *The Blair Effect 2001–5*. Cambridge University Press.
- Seyd, P. (1986). The Labour Left. Ph. D. thesis. Department of Political Theory and Institutions.

- Seyd, P. (1987). *The Rise and Fall of the Labour Left*. London: Macmillan.
- Seyd, P. (1999). «New Parties/New Politics? : A Case Study of the British Labour Party». *PARTY POLITICS VOL 5*. No.3 σσ.383-405.
- Shaw, Eric, (2002), *The Labour Party since 1979 Crisis and Transformation*. Routledge.
- Taylor, G. (1999), *The Impact of New Labour*. London: Macmillan Press.
- Thompson, E. P. (1963), *The Making of the English Working Class*. Gollancz.
- Thorpe, A. (2008). *A history of the British Labour Party: third edition*. Basingstoke, UK: Palgrave Macmillan.
- Walton, P. (September 1971). «Ideology and the Middle Class in Marx and Weber». *Sociology*, Vol. 5, No. 3. Sage Publications, Ltd σσ. 389-394.
- Webb. P. D. (1992). Election campaigning, organisational transformation and the professionalisation of the British Labour Party. *European Journal of Political Research*, 21(3), σσ.267- 288.
- Αγγελοπούλου, Β. (2012). Πτυχιακή Εργασία: «*Το Σύνταγμα της Αγγλίας. Μια μελέτη επί της Ιστορικής Εξέλιξης του Συνταγματικού Πλαισίου που διέπει το Ηνωμένο Βασίλειο, των θεμελιακών Αρχών, των πηγών και σχετικών θεωρητικών ζητημάτων*». Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Σχολή Νομικών Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών, Τμήμα Νομικής. Επιβλέπων Καθηγητής: Δημητρόπουλος Ανδρέας.
- Μεγάλη Σοβιετική Εγκυκλοπαίδεια. (1979). Λήμμα: Εργατικό Κόμμα- Βρετανία. Τόμος: 11ος. Αθήνα: Ακάδημος.

Διαδικτυακοί Τόποι / Ιστοσελίδες

BBC (2010). The rise and fall of New Labour. Διαθέσιμο: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-10518842>. Τελευταία Πρόσβαση: 20/9/2019.

BBC, Stephen Roberts (2011), *The Chartist Movement 1838-1848*. Διαθέσιμο: http://www.bbc.co.uk/history/british/victorians/chartist_01.shtml. Τελευταία Πρόσβαση: 20/7/2019.

BBC, Politics 97, *The Labour Party*. Διαθέσιμο: <http://www.bbc.co.uk/news/special/politics97/parties/palab.shtml>. Τελευταία Πρόσβαση: 15/7/2019.

Belchem, J. (2011). BBC- British History. Thomas Paine: Citizen of the World. Διαθέσιμο: http://www.bbc.co.uk/history/british/empire_seapower/paine_01.shtml. Τελευταία Πρόσβαση: 27/9/2019.

Britannica. Chartism. Διαθέσιμο: <https://www.britannica.com/event/Chartism-British-history>. Τελευταία Πρόσβαση: 27/9/2019.

British Political Speech. *Leader's speech, Brighton 1995. Tony Blair (Labour)*. Διαθέσιμο: <http://www.britishpoliticalspeech.org/speech-archive.htm?speech=201>. Τελευταία Πρόσβαση: 15/9/2019.

Callinicos, A. (April 1996). *New Labour or socialism?*. Διαθέσιμο: <https://www.marxists.org/history/etol/writers/callinicos/1996/04/newlab.html>. Τελευταία Πρόσβαση 12/8/2019.

Economics Help. History of Inflation in UK. Διαθέσιμο: <https://www.economicshelp.org/blog/2647/economics/history-of-inflation-in-uk/>. Τελευταία Πρόσβαση: 28/9/2019.

Fabian Society. Our History. Διαθέσιμο: <https://fabians.org.uk/about-us/our-history/>. Τελευταία Πρόσβαση: 27/9/2019.

Gov.uk. History, *Past Prime Ministers*. Διαθέσιμο: <https://www.gov.uk/government/history/past-prime-ministers/harold-wilson>. Τελευταία Πρόσβαση: 25/8/2019.

History Today. The History of the Labour Party. Διαθέσιμο: <https://www.historytoday.com/archive/history-labour-party>. Τελευταία Πρόσβαση: 28/9/2019

Labour Manifesto, *Labour Party Manifestos 1900-2001*. Διαθέσιμο: <http://labourmanifesto.com/>. Τελευταία Πρόσβαση: 15/9/2019

Labour Party. Labour's Legacy. Διαθέσιμο: <https://labour.org.uk/about/labours-legacy/>. Τελευταία Πρόσβαση: 10/7/2019.

Lexilogia. *Λήμμα: Χρηματιστικοποίηση*. Διαθέσιμο στη δ/νση: <https://lexilogia.gr/forum/showthread.php?9633financialization%CF%87%CF%81%CE%B7%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%80%CE%BF%CE%AF%CE%B7%CF%83%CE%B7>. Τελευταία Πρόσβαση: 24/9/2019.

McNeil, C. Lankelly Chase Foundation. Clare. «The politics of disadvantage: New Labour, social exclusion and post-crash Britain». Διαθέσιμο: https://lankellychase.org.uk/wpcontent/uploads/2016/05/IPPR_ReportPolitics-of-Disadvantage-20121213.pdf. Τελευταία Πρόσβαση: 18/9/2019.

E%B1/%CE%B7%C2%AB%CF%83%CE%B9%CE%B4%CE%B7%CF%81%CE%AC%CE%BA%
CF%85%CF%81%CE%AF%CE%B1%C2%BB%CF%84%CE%BF%CF%85%CE%BC%CE%BF%
E%BD%CE%B5%CF%84%CE%B1%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%BF%CF%8D%
E%BA%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CE%B9%CE%B1%CF%81%CE%B9%CE%B8%CE%BC%
E%BF%CE%AF. Τελευταία Πρόσβαση: 23/9/2019.